

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Tecken på kommunikation

En litteraturstudie om TAKK som metod för
kommunikativ utveckling

Namn Anna Granbom Forsberg
Program Förskolläraprogrammet

Uppsats/Examensarbete: 15 hp
Kurs: LÖXA1G
Nivå: Grundnivå
Termin/år: HT/2015
Handledare: Pernilla Ahlstrand
Examinator: Maj Asplund Carlsson
Kod: HT15-2920-059-LÖXA1G

Nyckelord: Förskola, Kommunikation, Samspel, TAKK, Utveckling

Abstract

Syfte: Litteraturstudiens syfte är att framhålla vad forskning visar gällande TAKK som metod för kommunikativ utveckling hos barn. Vidare belyses resultaten utifrån dess betydelse för barn inom förskolans verksamhet. Detta för att bidra med kunskaper inom området för TAKK som metod för kommunikativ utveckling.

Metod och tillvägagångssätt: En presentation av AKK, TAKK och barns språkliga samt kommunikativa utveckling redogörs för inledningsvis. Även en redogörelse för förskolans uppdrag i relation till barns kommunikativa och språkliga utveckling framhålls i detta sammanhang. För att finna material till studien genomfördes systematiska sökningar i olika databaser. Fokus vid denna process låg kring att materialet som valdes skulle utgå från studiens syfte och forskningsfrågor. Den systematiska processen resulterade i att fem vetenskapliga artiklar valdes ut. Dessa lästes igenom och därefter sammanfattades de. I resultatredovisningen analyserades artiklarna mot grund av teoretisk anknytning samt relevant litteratur.

Resultat: Samspelet lyfts som en central aspekt för att kommunikation över huvud taget ska bli möjligt. Resultaten gällande TAKK som metod för kommunikativ utveckling varierar i de studerade artiklarna. Något som framhålls är dock att barn kommunicerar på olika sätt och att TAKK kan vara en möjlig väg till kommunikativ utveckling hos barn. Här lyfts kroppsspråket som en viktig aspekt för kommunikativ utveckling hos barn. För pedagoger inom förskolans verksamhet innebär detta en förmåga att uppmärksamma varje unik individ och se de enskilda behov som kan finnas i en barngrupp. Pedagogerna bör även ha en förmåga att avläsa barnens försök till kommunikation via exempelvis kroppen, då detta lyfts som ett vanligt och enklare sätt till kommunikation för just barn.

Förord

Mitt intresse för språk och kommunikation i allmänhet och teckenspråk i synnerhet låg till grund för mitt val av ämne att arbeta kring i min uppsats. Det var dock först när jag insåg vilken användning min son hade av tecken redan vid en ålder av sju månader som intresset väcktes kring att undersöka teckens påverkan på den kommunikativa utvecklingen.

Arbetet med uppsatsen har stundtals varit både påfrestande och ansträngande då processen inte alltid flutit på så som jag hade planerat. De positiva aspekterna av arbetet har dock dominerat den sammantagna upplevelsen. Min uppfattning är att jag genom detta arbete har lärt mig mycket kring barns språkliga och kommunikativa utveckling som jag kommer ha stor nytta av i min kommande profession som förskollärare. Vidare har jag lärt mig mycket om mig själv genom detta arbete och inser att jag har en stark vilja och beslutsamhet och det var dessa delar som fick mig att klara av detta arbete.

Jag vill rikta ett stort tack till min handledare Pernilla Ahlstrand för hennes stora engagemang i min uppsats. Hon har bistått med många goda råd och insikter kring uppsatsens form och har alltid gett respons snabbt då jag behövt det. Hennes genuina intresse och vilja att lära mer om det ämne jag har valt att skriva om har hjälpt mig att utveckla och förtydliga min studies syfte och innehåll.

Göteborg, 2015-12-18
Anna Granbom Forsberg

Innehållsförteckning

1	Inledning	5
1.1	Definition av begrepp	5
2	Bakgrund	7
2.1	AKK.....	7
2.1.1	Redogörelse av tecken som AKK - TAKK	8
2.1.2	TAKK som arbetsmetod för språklig utveckling	8
2.1.3	TAKK historiskt	8
2.1.4	Barnets handutveckling.....	9
2.1.5	Barns språkliga utveckling	9
2.1.6	Barns kommunikativa utveckling	10
2.1.7	Barns kommunikativa och språkliga utveckling utifrån förskolans uppdrag .	10
3	Syfte och problemformulering	11
4	Teoretisk anknytning	12
4.1	Den sociokulturella traditionen.....	12
4.1.1	Språk – ett medierande redskap	13
4.1.2	Artefakter	13
4.1.3	Appropriering	13
4.1.4	Den proximala utvecklingszonen	14
4.2	Teoretisk begreppsredogörelse	14
4.2.1	Kommunikation	14
4.2.2	Samspel.....	14
4.2.3	Språk	15
5	Design	16
6	Metod och tillvägagångssätt	17
6.1	Urval	17
6.2	Sökprocessen	18
6.3	Analys	18
6.4	Studiens tillförlitlighet	18
6.4.1	Reliabilitet	19
6.4.2	Validitet.....	19
6.4.3	Generaliserbarhet	20
6.4.4	Etiska överväganden	20

6.4.5	Metoddiskussion	20
7	Sammanfattning av artiklar och avhandlingar	22
7.1	Artikel 1: Sign language use and the appreciation of diversity in hearing classrooms	22
7.1.1	Bakgrund	22
7.1.2	Metod	22
7.1.3	Resultat	23
7.2	Artikel 2: The effects of baby sign training on child development	23
7.2.1	Bakgrund	23
7.2.2	Metod	24
7.2.3	Resultat	24
7.3	Artikel 3: Bridge of Signs: Can Sign Language Empower Non-Deaf Children to Triumph over Their Communication Disabilities?	24
7.3.1	Bakgrund	24
7.3.2	Metod	25
7.3.3	Resultat	25
7.4	Artikel 4: Toddlers' Complex Communication: Playfulness from a Secure Base	26
7.4.1	Bakgrund	26
7.4.2	Metod	26
7.4.3	Resultat	26
7.5	Artikel 5: A Prelinguistic Gestural Universal of Human Communication	27
7.5.1	Bakgrund	27
7.5.2	Metod	27
7.5.3	Resultat	28
8	Resultatredovisning och analys	29
8.1	Barns kommunikationsmetoder i samspel med andra	29
8.2	Kommunikativ utveckling genom kroppsspråk	30
8.3	Olika kontexter för kommunikativt lärande och utveckling	32
8.4	Resultatens betydelse i relation till förskolans verksamhet	34
9	Slutdiskussion	37

1 Inledning

Komplexiteten gällande språk och kommunikation i förskolan har för mig blivit tydlig då jag arbetat i flertalet verksamheter. Ofta ses språk och kommunikation som en självklarhet, något som helt plötsligt bara fungerar. Min verksamhetsförklarade utbildning (VFU) tillbringade jag på en mångkulturell förskola. Pedagogerna där uttryckte att arbetet med språk och kommunikation var ett dilemma i verksamheten eftersom barnen hade så många olika modersmål. Det blev under min VFU på denna förskola tydligt att arbetet med språk och kommunikation var en utmaning för verksamheten. Tisell (2009) lyfter att tal, tecken, bilder och text är viktiga komponenter gällande språkbyggande. Mest effektivt blir det om dessa komponenter kombineras (ibid.). Såväl Nilsson och Waldemarsson (2007) som Dysthe (2007) lyfter kommunikationens betydelse för samspel. Detta framhåller enligt min tolkning kommunikation som något avgörande gällande barns språkliga utveckling och möjlighet till samspel med andra människor. För att ge alla individer samma möjligheter att utvecklas kommunikativt är min uppfattning att barn bör ges alternativa möjligheter till att utveckla sin kommunikativa förmåga.

Tecken som alternativ och kompletterande kommunikation (TAKK) är en metod som kan bidra till att barn ges möjlighet till kommunikation utifrån sina egna villkor. Barnets möjligheter till delaktighet och gemenskap ökar liksom barnets förmåga till kommunikation (Tisell, 2009). I mitt arbete på en förskola med döva och hörselskadade barn formades mitt intresse för alternativa kommunikationssätt. Min erfarenhet är att barn försöker att ta kontakt med såväl pedagoger som andra barn, även om det verbala språket inte finns där. Mitt intresse ligger i att bidra med kunskaper kring området för alternativa kommunikationsmetoder, med fokus på tecken.

Tidigare forskning kommer ha en bärande roll för föreliggande uppsats. Uppsatsen kommer vidare att ta sin utgångspunkt i läroplanen då den framhåller pedagogers, arbetets och verksamhetens förhållningssätt och uppdrag gällande barns utveckling och lärande i förskolan. Vidare belyser läroplanen att verksamheten ska erbjuda varje barn stimulans och utmaning i sin språkliga och kommunikativa utveckling (Skolverket, 2010). Detta visar på läroplanens centrala funktion för verksamma pedagoger och för verksamheten.

1.1 Definition av begrepp

Nedan följer beskrivning av vissa begrepp som är av relevans för studien.

Augmentative and alternative communication (AAC) är ett begrepp som återkommer i den litteratur och tidigare forskning som är relevant för min studie. Detta är vad jag i min översättning benämner som *alternativ och kompletterande kommunikation*, vilket innebär att ett alternativt sätt till kommunikation används då talet är bristfälligt. Kommunikationen kan då istället ske med hjälp av exempelvis kroppsspråk (Heister Trygg, 2004). Alternativ och kompletterande kommunikation kommer härnäst benämnas som AKK.

Ett begrepp som har stor relevans för följande studie är *babytecken*, som innebär tecken som används med små barn. Svenskt babytecken utgår från de tecken som används i det svenska teckenspråket. Nyckelord tecknas i kombination med samtidigt tal, för att förstärka talet (Forsberg & Rosqvist, 2011).

Bridge of Signs är en modell som presenteras i en av de inkluderade vetenskapliga artiklarna. I detta avseende har jag valt att behålla den engelska versionen av namnet på modellen då översättning känns felaktigt.

Ett återkommande begrepp för artiklarna i denna uppsats är *communicative development* som direkt översatt till svenska innebär kommunikativ utveckling. Kommunikativ utveckling är i sin tur ett begrepp som återkommit i den svenska litteratur som använts, vilket gjorde översättningen naturlig.

Developmental Assessment of Young Children (DAYC) är ett verktyg för att bedöma utveckling hos små barn. Begreppet användes i en av de vetenskapliga artiklar som ligger till grund för denna uppsats. En översättning till svenska skulle bli *utvecklingsbedömning av unga barn*. I denna uppsats har jag valt att använda det engelska begreppet då detta är den korrekta benämningen av verktyget.

Begreppet *pedagog* har i denna uppsats fått inbegripa såväl förskollärare, lärare som barnskötare.

Prelinguistic communication är ett begrepp som förekommer i de lästa artiklarna. Direkt översatt till svenska blir detta prelingvistisk kommunikation, ett begrepp som i sammanhanget kändes tillgjort. Prelingvistisk betyder något förenklat förspråklig, och därför har begreppet i föreliggande uppsats översatts till förspråklig kommunikation.

Tecken som alternativ och kompletterande kommunikation är ett för uppsatsen viktigt begrepp. Det innebär att tecken i kombination med talat språk används som alternativ och kompletterande kommunikation (Heister Trygg, 2009). Tecken som alternativ och kompletterande kommunikation kommer härnäst benämnas som TAKK.

2 Bakgrund

I följande avsnitt kommer AKK och TAKK samt dess användningsområden redogöras för. Detta för att öka förståelsen kring dess innebörd och relevans för denna uppsats. Ett historiskt perspektiv av TAKK kommer lyftas och beskrivas för att belysa den utveckling som skett inom området. Därefter följer en beskrivning av barnets handutveckling, för att ge en förståelse av barnets rörelseförmågor och vid vilka perioder utvecklingen sker. Under följande avsnitt kommer även barns språkliga samt kommunikativa utveckling att beskrivas för att öka kunskaperna ytterligare kring innebörden av dessa begrepp. Vidare kommer förskolans uppdrag i relation till utveckling lyftas och ses i ett sammanhang av barn och pedagoger.

2.1 AKK

När den verbala kommunikationen inte fungerar och människan har svårt att tala eller förstå vad andra människor säger krävs någon form av AKK. AKK möjliggör kommunikation för dessa människor. Det finns olika former av AKK-system och dessa innefattar olika delar. En person kan ha behov av en eller flera av dessa delar för att kunna kommunicera. Det är viktigt att AKK-systemet utformas med hänsyn till den individ som har behov av det i syfte att främja delaktighet. Alla människor är unika i sina behov (Ferm & Thunberg, 2008).

AKK-system:

- tecken som används av en person för att uttrycka sig och förstå (exempelvis ljud, grafiska tecken och manuella tecken).
- hjälpmedel som används för kommunikation (exempelvis en kommunikationskarta eller en dator).
- strategier som används av en person för att effektivisera kommunikationen (exempelvis strategier som utformats för att minska missförstånd).
- olika kommunikationstekniker som används av en person för att kommunicera (exempelvis att teckna med händerna eller peka).

Det finns flera grupper av människor som kan ha behov av AKK. Vanligt att nämna i dessa sammanhang är bland annat individer med tal- och språkstörning, cerebral pares, utvecklingsstörning samt autismspektrumstörning. AKK ska ses utifrån ett funktionellt perspektiv snarare än en individs diagnos. Det är viktigt att reflektera över en individs behov av AKK. Användningen av AKK syftar till att bidra till alla individers rätt till social interaktion, kommunikativ aktivitet och delaktighet (Ferm & Thunberg, 2008).

Ferm och Thunberg (2008) lyfter att det finns ett antal olika AKK-former som utifrån kognitiv belastning graderats som lättare samt svårare. En AKK-form är *icke hjälpmedelsberoende AKK*, som innebär att kommunikationen sker med hjälp av kroppen utan behov av andra hjälpmedel. Denna form av kommunikation är den ursprungliga formen för kommunikation och därmed kan den också i många fall tolkas av andra människor. Ytterligare en AKK-form är *hjälpmedelsberoende AKK*. Detta innebär att individer som befinner sig på en förspråklig nivå tar hjälp av konkreta föremål i sin kommunikation. Arbetet inom denna AKK-form kan handla om att låta en individ få förståelse för en aktivitet eller händelse genom att få känna på ett föremål som kan kopplas till situationen. Det som syftas uppå är att en individ med hjälp av föremål ska kunna uttrycka sig. Ett annat sätt att arbeta med hjälpmedelsberoende AKK är genom att använda så kallade grafiska symboler i form av exempelvis ett schema eller en instruktion. En individ med stora talsvårigheter och problem med motorik men med god kognitiv förmåga kan ha användning av det som kallas *bliss*. Bliss

är ett grafiskt system för kommunikation. Något som lyfts som positivt gällande språk- och kommunikationsutveckling är att kombinera ljud och bild. Hjälpmedel genom tal är även positivt då det kan främja samspel med andra människor genom att det går att spela in meddelanden (ibid). Heister Trygg och Andersson (2009) framhåller att kommunikation med hjälp av kroppen är ett bättre alternativ än med andra hjälpmedel om det är möjligt.

Användningen av AKK syftar till att ha en utgångspunkt från den individ som har behovet av AKK. Därför ska den AKK-vokabulär som formuleras baseras på individens aktiviteter och den form av kommunikation denne har behov av i dessa sammanhang. När det gäller AKK har omgivningen en viktig roll då det är den som står för mycket av kommunikationen till individen. Därför måste omgivningen ha kunskaper kring hur AKK fungerar. Ett barn som använder AKK kan ibland bli ensam om sitt sätt att kommunicera, då användandet av AKK exempelvis främst är knutet till hemmet. Det är viktigt att vara medveten om att dessa individer har behov av att möta och stimuleras av människor som kommunicerar på samma sätt (Ferm & Thunberg, 2008).

För att beskriva hur AKK ska tillämpas används här BRO-modellen.

AKK innefattar:

- **Brukaren** – individen vars kommunikation är bristfällig.
- **Redskapen** – de kommunikationssätt samt hjälpmedel som används av brukaren.
- **Omgivningen** – människor som ingår i samtal med personen, miljö.

(Heister Trygg & Andersson, 2009).

2.1.1 Redogörelse av tecken som AKK - TAKK

Genom TAKK används teckenspråket som komplettering till det verbala språket. Detta för att bidra till ett förtydligande av det som sägs. Små barn har lättare att hantera handens rörelser än att kontrollera läppar, tunga, stämband och luftryck. Detta medför att tecken är något som är möjligt att börja med då barnet är mycket litet. Tecken ger barnet möjlighet att kommunicera (Tisell, 2009). En stor fördel med TAKK är att det går att använda på förspråklig nivå och att några begränsningar utvecklingsmässigt inte finns. Dessutom behövs inga hjälpmedel för att arbeta med TAKK, något som gör metoden lättillgänglig (Ferm & Thunberg, 2008).

2.1.2 TAKK som arbetsmetod för språklig utveckling

Individer med intellektuella funktionsnedsättningar, som exempelvis downs syndrom, har genom studier visat sig ha god hjälp av TAKK för att kunna kommunicera. I kombination av tecken och språkträning har det visat sig att barnen besitter ett större ordförråd än barn som inte använder samma metod. Något som framkommit under senare år är att tecken även kan hjälpa barn som anses ha en normal språkutveckling såväl språkligt som intellektuellt om det börjas användas då barnen är små (Tisell, 2009). Heister Trygg (2004) framhåller att den viktigaste funktionen gällande TAKK är att det ska ge barnet redskap till språkligt samspel med andra människor innan det verbala språket finns eller inte utvecklas alls. Thureson (2013) menar att verbalt språk ska ses som en viktig komponent gällande kommunikation, då barns kommunikation även till stor del består av blickar och kroppsspråk.

2.1.3 TAKK historiskt

Under 1970-talet fick TAKK spridning i Sverige. Forskning under 1980-talet bidrog till att TAKK bredde ut sig ytterligare. Det som då presenterades kring TAKK som metod var att det

underlättade och stimulerade både kommunikation samt tal- och språkutveckling hos barn med diagnosen downs syndrom (Ferm & Thunberg, 2008). Under senare delen av 70-talet kom teckenspråket att börja användas av framförallt individer med någon form av utvecklingsstörning i en omarbetad form där svenska tecken fokuserades. Sedan 70-talet har utvecklingen gått framåt och många individer som har någon form av talsvårighet kan numera få hjälp genom ny teknik och olika hjälpmedel (Heister Trygg & Andersson, 2009).

2.1.4 Barnets handutveckling

Ellneby (2007) beskriver att handens utveckling sker i olika steg och innefattar utveckling av; gripreflexen, ulnart-palmartgrepp, radially-palmartgrepp, fingergrepp, pincettgrepp, toppgrepp, tvärgrepp, penselgrepp/fingertoppsgrepp, tumvecksgrepp samt tummens oppositionsrörelse. Utvecklingen av dessa olika områden pågår ofta under flera år men påbörjas vid en mycket tidig ålder. *Gripreflexen* är kopplad till det taktila sinnet och när ett barn är cirka två månader gammalt kan det öppna handen och låta tummen komma ut ur handen. När barnet är runt fyra månader gammalt kan det i många fall använda gripreflexen på ett medvetet vis där det kan gripa och släppa föremål. *Ulnart-palmartgreppet* utvecklas i regel då barnet är runt tre månader. Vid detta grepp utesluts användandet av tumme och pekfinger, istället är det lill-, ring-, och långfingret som används av barnet. Det som sker vid detta grepp är ofta att då barnet försöker ta något med ena handen gör motsvarande hand en så kallad ”medrörelse”. När barnet är ungefär sex månader gammalt utvecklas i många fall det som kallas *radially-palmartgrepp* som innebär att barnet med utsträckt hand greppar runt föremål och lägger fingrarna runt det. Ett barn som är runt åtta månader gammalt klarar i de flesta fall av *fingergreppet* som innebär att föremål nu hålls med hjälp av fyra eller fem fingrar. När barnet utvecklat förmågan att greppa föremål med hjälp av tumme och fingertoppar har det utvecklat *pincettgreppet*. Vanligtvis är barnet då runt elva eller tolv månader. Ett barn som är mellan ett och två år gammalt klarar i många fall av att utföra toppgreppet som innebär att handryggen är uppåt då barnet griper ett föremål. *Tvärgreppet* utvecklas då barnet är cirka två år gammalt. Barnet griper då föremål och placerar tummen nedåt, exempelvis då de greppar runt en sked. Utvecklingen av *penسلgreppet/fingertoppsgreppet* sker vanligtvis då barnet är runt tre-fyra år gammalt. Greppet som används vid gripandet av föremål är fingertopparna. Dessutom börjar handleden få en rörelse. Handledens, underarmens och fingrarnas rörelse utvecklas ytterligare då barnet är ungefär fem år gammalt, genom det så kallade *tumvecksgreppet*. Barnet utvecklar i regel även *tummens oppositionsrörelse* då det är runt fem år gammalt. Förmågan att föra tummen mot de andra fingertopparna är det som eftersträvas. Tummens rörelseförmåga ska vid denna punkt också ha utvecklats. Ett barn som inte kan röra sin tumme optimalt vid denna ålder får ofta ett dåligt utvecklat pincettgrepp (ibid.).

2.1.5 Barns språkliga utveckling

Barns språk utvecklas i ett samspel med dess omgivning – barnet ingår i en kommunikation med någon. Betydelse för den språkliga utvecklingen har såväl ett kognitivt som ett sociokulturellt sammanhang, något som kommer beskrivas ytterligare under rubriken *Teoretisk anknytning* på sida 12-15. Barnets omgivning har betydelse för hur barnets språk formas. Vissa delar av språket utvecklas ständigt, vi lär oss hela tiden nya saker. Andra delar av språket lär vi under vissa perioder av vårt liv – som exempelvis grammatik. Språklig utveckling påbörjas tidigt i livet. Redan inom de sex första månaderna i ett barns liv har det börjat anpassa sig språkligt till omgivningen. När det gäller barn och språk förefaller det som att de genom att se ansiktet och munnen på den som pratar har lättare att höra skillnaden på två språkljud (Strömqvist, 2008). En färdighet som Strömqvist (2008) framhåller som särskilt viktig gällande kommunikation och språklig utveckling är *objektpermanens*, som innebär att

en individ har förmågan att föreställa sig objekt vare sig de är närvarande eller ej. Sammanfattningsvis kan sägas att flera delar ligger till grund för barnets språkutveckling. Två viktiga förutsättningar för att språkutveckling ska vara möjligt är dels barnets förspråkliga begreppsutveckling och dels har barnets delaktighet i kommunikativa aktiviteter stor betydelse för språkutvecklingen.

2.1.6 Barns kommunikativa utveckling

Kommunikativ utveckling bygger på barnets tidiga samspel med vuxna. Protokonversation, som innebär ett tidigt samspel mellan barn och vuxen, är en tidig övning i turtagning för barnet. Turtagning är en viktig aspekt av kommunikativ utveckling. Ett annat viktigt steg i den kommunikativa utvecklingen är barnets performativa kommunikation. Detta innebär den avsiktliga och medvetna kommunikation en individ delger. Den performativa kommunikationen börjar som kroppsrörelser i form av arm- och handgester. Även blickar och ljud ingår i den tidiga performativa kommunikationen (Heister Trygg & Andersson, 2009). Barn antas ha utvecklat grundläggande samtalsfärdigheter vid ungefär tre års ålder. När barnet är mellan tre och fem år utvecklas andra förmågor, som exempelvis att kunna föreställa sig hur andra tänker – detta kallas för *sociokognitiv utveckling*. Den sociokognitiva utvecklingen är av betydande karaktär gällande barns kommunikativa utveckling. En viktig aspekt av kommunikation är nämligen att inneha förmågan att kunna anpassa sig till sin samtalspartners förutsättningar (Strömqvist, 2008).

2.1.7 Barns kommunikativa och språkliga utveckling utifrån förskolans uppdrag

I uppdraget för pedagogerna i verksamheten ingår att ta hänsyn till barns olikheter och skilda behov. Lärande och utveckling ges stort utrymme och ska enligt läroplanen anpassas efter barnens förutsättningar. Där extra stöd, tillfälligt eller varaktigt, behövs ska detta utifrån barnets behov och förutsättningar erbjudas (Skolverket, 2010). För att framhålla vikten av barnens kommunikativa utveckling återges ett citat från förskolans läroplan:

”Förmåga att kunna kommunicera, söka ny kunskap och kunna samarbeta är nödvändigt i ett samhälle präglad av ett stort informationsflöde och en snabb förändringstakt. Förskolan ska lägga grunden till att barnen på sikt kan tillägna sig de kunskaper som utgör den gemensamma referensram som alla i samhället behöver.” (Skolverket, 2010, s. 6).

Citatet kan förstås i enlighet med vad skollagen (SFS:2010:800) lyfter då de beskriver att barnet i förskolan ska utmanas och utvecklas utifrån sina egna förutsättningar och erbjudas den stimulans som de har behov av för att lära och utvecklas. Barnkonventionen (2006) framhåller det som en rättighet för barnet att få uttrycka sig och säga sin mening och menar att det åligger samhällets ansvar att göra detta möjligt.

3 Syfte och problemformulering

Syftet med den här studien är att bidra med kunskaper kring TAKK som metod för kommunikativ utveckling för barn i förskolan. Till grund för arbetet ligger en sammanställning av aktuell forskning inom området. Vidare har även forskning kring barns kommunikativa utveckling granskats för att redogöra för på vilket sätt forskningen beskriver att barn tillägnar sig språk. Två forskningsfrågor har formulerats:

1. *Vad visar forskning angående TAKK som metod för kommunikativ utveckling hos barn?*
2. *Vilken betydelse har detta för barn inom förskolans verksamhet?*

4 Teoretisk anknytning

Den här litteraturstudien kommer att ha sin utgångspunkt i den *sociokulturella traditionen* gällande barns språkliga utveckling. I följande avsnitt presenteras hur kommunikativt och språkligt lärande och utveckling förstås utifrån den sociokulturella traditionen. Därefter introduceras centrala begrepp som anses ha bärande funktioner gällande analys av denna studie.

4.1 Den sociokulturella traditionen

Lundgren, Säljö och Liberg (2010) beskriver att de arbeten kring utveckling, lärande och språk som Lev Semenovich Vygotskij utförde ligger till grund för den sociokulturella traditionen. Utveckling, lärande och språk ses inom den sociokulturella traditionen som något som sker i samspel med andra människor, såväl vuxna som barn (ibid.). Språket ses inom denna tradition som ett viktigt verktyg för att utveckla kunskap. Med språk menas i detta sammanhang ett semiotiskt system, som innebär en form av teckensystem, via vilken människan på olika sätt kan beskriva, tolka och analysera vår omvärld (Säljö, 2015). De språkliga och kommunikativa processerna i kombination med samspel med andra människor har en betydande roll och kopplas samman med och ses som något grundläggande gällande lärande (Dysthe, 2007). Kommunikationen är viktig för människan och därför har olika kommunikationssätt utvecklats för att ge människan möjlighet till kommunikation i fall då exempelvis det verbala språket varit förhindrat. Teckenspråk är ett exempel på ett teckensystem som utvecklats av människan i syfte att utföra kommunikation. Inom den sociokulturella traditionen ses språk och tänkande som något nära sammankopplat – språket används för att kommunicera med andra människor, men också inom oss när vi tänker (Lundgren, Säljö & Liberg, 2010).

Synen på barn inom den sociokulturella traditionen är att de genom ett samspel med sin omgivning tar form, utvecklas och lär. Kommunikation får direkt en viktig roll i barnets liv då det är på detta sätt som barnet får del av vår sociala gemenskap. Kommunikation i detta fall framhålls bestå av bland annat tal, ögonkontakt och skratt. Andra aspekter som har betydelse i ett barns liv är materiella saker i form av exempelvis leksaker, som för barnet får en naturlig roll i dess liv och som det tidigt lär sig att samspela med samt teknologi, som idag är ett tydligt inslag i vårt samhälle, som tidigt finns med i barnets liv. Genom att vi människor använder oss av sociokulturella redskap i vårt sätt att förhålla oss till vår omvärld formas vi till det som Vygotskij beskriver som sociokulturella varelser (Säljö, 2015).

Hur en individs liv formas beror, enligt den sociokulturella traditionen, på under vilka förhållanden uppväxten sker – exempelvis om en individ föds och växer upp i en liten by eller i en stor stad påverkar på vilket sätt denna person kommer att se sin verklighet. Verkligheten baseras på och formas utifrån sätt att leka, umgås och vilka teknologier som finns runt omkring i omgivningen. Det omgivningen erbjuder är det som individen använder sig av för att skaffa erfarenheter och utvecklas. Säljö (2015) menar att barnets utveckling enligt Vygotskij inte innebar så stora skillnader under det första levnadsåret. Det barnet utvecklar under denna period beskrivs vara lika oavsett i vilken kultur uppväxten sker. Icke-verbal kommunikation och behärskande av kroppen är det barnet tillägnat sig under denna tid. Det är först efter detta första levnadsår som skillnaderna kan visa sig och dessa beror enligt Vygotskij på sociokulturella omständigheter (ibid.).

4.1.1 Språk – ett medierande redskap

Ett begrepp som beskrivs som centralt för den sociokulturella traditionen är *mediering*. Mediering innebär att människor förstår sin omvärld med hjälp av olika redskap och verktyg. Redskapen beskrivs i sin tur vara antingen språkliga eller materiella (Lundgren, Säljö & Liberg, 2010). Säljö (2014) beskriver hur redskapen underlättar i människans vardag, då de kan hjälpa oss hantera saker vi tidigare inte kunnat göra. Språket influerar enligt detta synsätt hela människans liv. Kommunikation med andra människor gör det möjligt för oss att uttrycka oss (Lundgren, Säljö & Liberg, 2010). Mediering sker ständigt och kommunikationen som uppstår är såväl verbal som icke-verbal (Säljö, 2015). Språket fungerar som en väg till lärande, där vi genom att fråga andra kan få ny information (Säljö, 2014). Dysthe (2007) framhåller att den sociokulturella traditionen grundar lärande och utveckling på kommunikativa processer. Kommunikation är nödvändigt för att kunna lära.

4.1.2 Artefakter

Artefakt är ett begrepp som inom den sociokulturella traditionen fått en central roll. Betydelsen av begreppet artefakt är redskap. Ett sätt, genom vilken vi människor kan förstå vår omvärld, är att använda redskap som stöttar oss i vår utveckling och i vårt lärande (Dysthe, 2007). I sammanhanget beskrivs att det finns olika typer av artefakter – de kan vara antingen intellektuella eller fysiska. Till de intellektuella redskapen räknas exempelvis språket (Lundgren, Säljö & Liberg, 2010). Fysiska redskap beskrivs istället vara exempelvis knivar, cyklar och verktyg av olika slag (Säljö, 2015). Enligt Lundgren, Säljö och Liberg (2010) faller såväl intellektuella som fysiska redskap, som är varandras förutsättningar, inom termen kulturella redskap. Människan fungerar i ett samspel med olika artefakter och lär och utvecklas därigenom. Vissa av dessa artefakter menar Säljö (2015) gör oss människor smartare än vad vi hade varit utan dem. Han menar exempelvis att människan med hjälp av en miniräknare enkelt kan göra komplicerade uträkningar som utan miniräknare hade tagit väldigt lång tid eller som kanske till och med hade varit omöjligt att utföra (ibid.).

4.1.3 Appropriering

Appropriering är ett begrepp inom den sociokulturella traditionen som beskrivs handla om på vilket sätt lärande förstås. Med appropriering menas att en individ lär sig hantera kulturella redskap och förstår hur de medierar (Lundgren, Säljö & Liberg, 2010). Säljö (2014) framhåller att appropriering sker då människan tillägnar sig kunskaper i samspel med andra människor. Säljö (2015) beskriver vidare att interaktion och samspel med andra människor i detta sammanhang blir en viktig strategi. Genom interaktion och samspel med vuxna kommer barn i kontakt med språkliga uttryck och därigenom lär sig barnet att ta över ordet för eget bruk, förstå det och senare själv använda det. Detta menar Säljö är ett exempel på appropriering, som han beskriver handlar om att ”ta över och göra till sitt” (Säljö, 2015, s. 95). Vidare menar han att kommunikationen får en viktig roll då det är genom den som kunskaper och erfarenheter lyfts upp och synliggörs för andra människor att ta del av. Det blir inom den sociokulturella traditionen tydligt att kommunikation och samspel med andra människor har en bärande roll gällande att förstå lärande och utveckling. Kommunikationen ses som ett sätt att integrera människor emellan, men också som ett sätt för människan att tänka, som en del av vårt medierande redskap (ibid.).

4.1.4 Den proximala utvecklingszonen

Människan är i ständig utveckling och kan appropriera kunskaper livet i genom. Inom den sociokulturella traditionen anses att kunskaper genererar nya kunskaper. När en individ behärskar en viss färdighet har den potential att utveckla ytterligare färdigheter. När en individ befinner sig i vad som kallas utvecklingszonen är den känslig för instruktioner och förklaringar – och är därmed mottaglig för en mer kompetent persons vägledning kring hur ett kulturellt redskap ska användas. Den proximala utvecklingszonen handlar om att en individ ges stöttning av en person med mer kunskaper och på så vis kan utveckling ske (Lundgren, Säljö & Liberg, 2010). En individ kan ha nått en viss kunskapsnivå. Genom att en mer kunnig person assisterar den andre, kan ytterligare kunskap uppnås. I korthet handlar detta om att hela tiden fokusera på vad som befinner sig i utveckling hos en individ (Dysthe, 2007). Säljö (2015) beskriver att utvecklingszonen är en plattform vilken rymmer de kompetenser en individ har möjlighet att utveckla, men för att utveckla dessa behöver individen stöd från en mer kunnig person. Stödet kan exempelvis ges i form av instruktioner, verbal kommunikation (i form av bland annat tips och råd) samt icke-verbal kommunikation (i form av bland annat gester och kroppsspråk). Det som därefter sker är enligt Säljö (2015) att barnet genom ett samspel med en mer kunnig person lånar dennes insikter och lär därigenom.

4.2 Teoretisk begreppsredogörelse

Nedan kommer en beskrivning ges kring några begrepp som är viktiga inom den sociokulturella traditionen och för förståelsen av kommande analys där dessa begrepp kommer ha en central roll.

4.2.1 Kommunikation

Kommunikation beskrivs i nationalencyklopedin (2015) som ett ”ömsesidigt utbyte” av information. Eriksen Hagtvet (2010) beskriver kommunikation som ett sätt att delta i omgivningen och den kan vara såväl verbal som icke-verbal. Enligt Nilsson och Waldemarson (2007) är kommunikation något basalt i människors liv – vi är beroende av kommunikation för att kunna samspela med andra människor. Anledningen till att kommunikation är viktigt för oss människor beror på att det är genom kommunikation vi skapar mening och gör oss förstådda. Det är också via kommunikation vi kan få möjlighet att förstå andra. Människans liv formas i gemenskap och samspel med andra människor, där kommunikation ligger till grund (Bjar & Liberg, 2010). Dimbleby och Burton (2010) beskriver något som de kallar *kommunikationsmedel*, vilket de menar handlar om alla olika sätt via vilken kommunikation sker. Tal och gester är exempel på sådana kommunikationsmedel. Vidare betonar författarna att kommunikation kräver en anledning – människan måste se ett syfte och ha ett behov med sin kommunikation – något de anser att människan upplever genom att till exempel få ta del av kunskaper. För Dimbleby och Burton handlar kommunikation om att uppfylla behov och syften som exempelvis överlevnad, samarbete, personliga behov, makt, sociala behov och en världsförståelse (ibid.)

4.2.2 Samspel

Samspel beskrivs i nationalencyklopedin (2015) som ett ”gemensamt handlande”. Nilsson och Waldemarson (2007) framhåller samspelets betydelse för människans kommunikativa och språkliga kompetenser. De menar vidare att samspelet bygger på en mängd olika kommunikativa former som exempelvis språk och tal men även gester och kroppsspråk. Det är genom samspelet vi människor kommunicerar med varandra. Samspelet bygger på att människor möts. De möten som uppstår inbegriper unika individer som alla är del av vårt

samhälle. Även om vi alla är en del av samhället kan individer vara väldigt olika och samspelet utformas därefter (ibid.).

4.2.3 Språk

Det verbala språket är ett sätt via vilken kommunikation kan ske och anses vara det vanligaste (Heister Trygg & Andersson, 2009). Språk är ett brett område som även innefattar teckenspråk, piktogram, blissymboler, brailleskrift, morsesignaler och kroppsspråk (Svensson, 2009). De ord som är en del av språket består av kombinationer av olika *fonem* vilket innebär språkljud. Uppbyggnaden av språk ser ungefär likadant ut oavsett vilket språk som fokuseras – ett visst antal fonem används och bildar ord i språket. För att ge orden olika betydelse har språk även grammatik vilket innebär att orden går att böja så att de betyder olika saker i olika sammanhang (Heister Trygg & Andersson, 2009).

5 Design

Detta är en litteraturstudie som fokuserar på TAKK som metod för kommunikativ utveckling hos barn. Studien bygger på vad tidigare forskning visar kring detta område och olika vetenskapliga artiklar relateras och jämförs med varandra. Resultatet ska dels presentera vad forskningen visar kring detta område men även ligga till grund för hur resultatet kan ses i relation till och appliceras i förskolans verksamhet.

Viktiga och relevanta begrepp för uppsatsen har redogjorts för. Vidare ges en introducerande beskrivning av AKK och TAKK och metoderna belyses även ur ett historiskt perspektiv. Barns språkliga samt kommunikativa utveckling har lyfts. Dessutom har den teoretiska tradition som studien utgår ifrån beskrivits.

Vid litteraturstudier ligger tidigare forskning till grund, vilket innebär att det finns dokumenterad kunskap kring det fält som undersöks (Eriksson Barajas, Forsberg & Wengström, 2013). Friberg (2012) menar att analysarbetet utgår ifrån de valda artiklarnas och avhandlingarnas helheter för att få en förståelse om innehållet. Därefter påbörjas analysprocessen genom ett systematiskt arbete av textens olika delar. Det ska gå att förstå textens olika delar som en helhet. Arbetet därefter fokuserar att utifrån de aspekter som identifierats i form av exempelvis mönster i texten analyseras för att skapa en ny helhet. Med litteraturstudien är min intention att bidra med nya kunskaper inom fältet, presentera en ny helhet.

6 Metod och tillvägagångssätt

Uppsatsens syfte är att framhålla vad forskning visar angående TAKK som metod för kommunikativ utveckling för barn i förskolan och därigenom bidra med kunskaper kring området. I följande avsnitt kommer valda metoder att redovisas, liksom på vilket sätt urval och sökningar skett.

6.1 Urval

Innan arbetet med sökprocessen påbörjades bokades ett möte in med en bibliotekarie på Pedagogiska biblioteket på Göteborgs universitet. Syftet med mötet var att få tips och råd kring hur sökningar på bästa sätt kunde utföras med mina forskningsfrågor som grund. Bibliotekarien delgav tips på sökmotorer som hen ansåg kunde vara bra att använda med tanke på mina forskningsfrågor (Östlundh, 2012). De sökmotorer som rekommenderades var; Education Research Complete, ERIC samt Swepub. Sökningar har gjorts med hjälp av sökord i dessa databaser. De sökningar som gjordes i Swepub visade enbart examensarbeten. Utifrån de urval som gjorts för denna studie ansågs examensarbeten inte vara tillförlitligt nog och därför valdes dessa bort.

Söktermer som använts: Preschool, Sign Language, Communicative Development, Toddlers, Communication, Children, Development, Communicate, Prelinguistic Communication, Communicative*, Early Childhood, Tecken som stöd*, Förskol*

Databas	Söktermer	Antal träffar	Valda artiklar (nr)
ERIC	Preschool Sign Language	44	5
ERIC	Preschool Sign Language Communicative Development	2646	1
ERIC	Sign Language Toddlers	22	2, 5
ERIC	Sign Language Communication	35	8
ERIC	Children Development Communication	69	21
ERIC	Communicate Preschool	1	1
ERIC	Prelinguistic Communication	25	2, 19
Education Research Complete	Children Development Communication	103	37
Education Research Complete	Communication Toddlers	42	12, 13, 14
Education Research Complete	Communicative* Preschool	11	1
Education Research Complete	Sign Language Communication	59	11
Education Research Complete	Sign Language Early Childhood	3	2, 3
Swepub	Tecken som stöd* Förskol*	1	0

Teckenspråk, tecken som stöd, babytecken samt *gester och pekande* har jag i mitt urval hanterat som kategorier som faller under begreppet TAKK och därför har även dessa artiklar ansetts relevanta för uppsatsen. I vissa artiklar har fokus legat på relationen mellan barn och vårdnadshavare gällande teckenspråk som kommunikationssätt för utveckling. Dessa artiklar har i mitt urval ansetts ha hög relevans då de enligt min tolkning kan appliceras och överföras för arbete i förskolans verksamhet.

6.2 Sökprocessen

När sökprocessen påbörjades gjordes en första avgränsning av sökningarna genom att enbart välja artiklar och avhandlingar utgivna år 2006 och framåt för att få ett så aktuellt forskningsunderlag som möjligt till studien. Vidare gjordes ytterligare avgränsningar genom att enbart söka efter samt använda artiklar och avhandlingar som var peer reviewed (referensgranskade). De första sökningarna som gjordes i olika databaser genererade inte tillräckligt med artiklar och avhandlingar för denna studie. Därför använde jag vad som kallas *trunkering**, vilket innebär att en * (asterisk) placeras före eller efter ett ord för att omfatta ett större antal varianter av ett och samma begrepp (Eriksson Barajas, Forsberg & Wengström, 2013). Dock genererades inte heller vid trunkering ett tillräckligt stort underlag av artiklar och avhandlingar för denna studie, så nya sökord formulerades.

De artiklar och avhandlingar som i ett första skede valdes ut bedömdes som relevanta och aktuella för uppsatsens syfte och problemformulering. Det som togs hänsyn till i denna första process var att bedöma titelns relevans för mina forskningsfrågor. De artiklar och avhandlingar som i detta skede valdes ut bearbetades ytterligare.

Arbetet som följde handlade om att välja ut de artiklar och avhandlingar som hade högst relevans för denna studie. Ett mer systematiskt arbete tog form för att uppnå detta. Artiklarnas och avhandlingarnas abstract lästes. Vid denna process sorterades ytterligare material bort. Därefter lästes kvarvarande artiklar och avhandlingar i sin helhet. Även vid denna process sorterades material, som ansågs ha låg relevans för studien, bort (Östlundh, 2012).

6.3 Analys

De artiklar och avhandlingar som valdes ut grundades på dess relevans för de forskningsfrågor denna studie utgår ifrån. Materialet lästes igenom och en sammanfattning av bakgrund, metod och resultat för samtliga artiklar och avhandlingar formulerades. Dessa återfinns under *Sammanfattning av artiklar och avhandlingar* på sida 22-28. Utöver detta har en mer kortfattad framställning av materialet formulerats, vilket återfinns som bilaga. Analys av materialet handlar om att urskilja vilka mönster som lyfts gällande kommunikativ utveckling för barn. Vidare kommer likheter och olikheter att lyftas och analyseras. Slutligen kommer i analysen resultatets relevans för förskolans verksamhet beskrivas (Eriksson Barajas, Forsberg & Wengström, 2013).

6.4 Studiens tillförlitlighet

Nedan följer en beskrivning av vald metod, tillvägagångssätt och arbetets process i förhållande till reliabilitet, validitet och generaliserbarhet. Dessa delar kommer att värderas för att ge en beskrivning av studiens process. Vidare presenteras de etiska ställningstaganden som genomförandet av denna uppsats bygger på. Avslutningsvis följer en metoddiskussion kring alternativa tillvägagångssätt.

6.4.1 Reliabilitet

Begreppet reliabilitet innebär att hänsyn bör tas till den genomförda studiens tillförlitlighet, vilket betyder att författaren ska ha försökt undvika slumpmässiga fel i utförandet av studien (Eriksson Barajas, Forsberg & Wengström, 2013). I min studie har jag försökt undvika fel genom att arbeta systematiskt och beskriva alla delar av sökprocessen samt det fortsatta arbetet. Östlundh (2012) framhåller att en bibliotekarie med fördel kan användas för att få hjälp att skaffa sig kunskaper kring informationssökning. Genom att boka in ett möte med en bibliotekarie innan sökprocessen påbörjades menar jag att jag förberedde mig och skaffade mig så bra kunskaper som möjligt för att utföra en systematisk sökprocess. Detta menar jag höjer studiens reliabilitet. De artiklar och avhandlingar som legat till grund för studien har blivit granskade genom peer reviewed, vilket enligt Eriksson Barajas et al. (2013) innebär att experter inom forskningsområdet genomfört en granskning av materialet innan det har blivit publicerat. Peer reviewed betyder dock inte per automatik att materialet är vetenskapligt (Östlundh, 2012). Genom att enbart använda granskat material som grund för min studie menar jag att reliabiliteten ökar.

För de artiklar och avhandlingar som har valts ut har sökorden vid ett senare tillfälle sökts på i samma databaser. Detta för att kunna försäkra att sökningar som görs ska ge samma träffar oavsett när de är utförda. Det som framkom vid dessa kontrollsökningar var att sökningar som gjorts i ERIC via Göteborgs universitetsbibliotek samt ERIC via webben inte gav samma resultat gällande träffar, även om samma sökord användes. Detta kan anses påverka studiens reliabilitet.

Eriksson Barajas et al. (2013) framhåller att det önskvärda vid litteraturstudier är att all relevant forskning inom det område som undersöks bör presenteras. I min studie valde jag att avgränsa så att endast forskning från år 2006 och framåt valdes. Detta för att kunna redovisa ett så aktuellt resultat som möjligt. Det medförde dock att vissa artiklar valdes bort på grund av att de föll utanför min avgränsning. Ytterligare en avgränsning som gjordes för denna studie var att vid sökningar i databaser endast visa referensgranskade studier, något som bidrog till ytterligare bortfall av studier. Även om dessa avgränsningar inte hade gjorts, så hade artiklar och avhandlingar fått väljas bort på grund av den tidsram som finns att förhålla sig till gällande denna studie. Detta kan anses påverka studiens reliabilitet. Min uppfattning är dock att reliabiliteten borde öka med tanke på att de artiklar och avhandlingar som valts bygger på aktuell och relevant forskning.

För denna studie har det varit svårt att finna forskningsunderlag som är av relevans för det valda området. Detta har bidragit till att endast fem artiklar och avhandlingar legat till grund för studien. Materialet som använts har bedömts ha hög relevans för det studerade området, vilket ökar studiens reliabilitet. Samtidigt bör hänsyn tas till att tillgången till forskningsunderlag för studien varit begränsad, vilket innebär att undersökningen presenterar ett relativt smalt omfång.

6.4.2 Validitet

Begreppet validitet innebär att det valda instrumentet för att undersöka något genererar ett resultat som ger en sanningsenlig beskrivning av det som har blivit studerat (Eriksson Barajas, Forsberg & Wengström, 2013). För att undersöka mina forskningsfrågor valde jag att göra en litteraturstudie. Då forskningsfrågorna berörde vad forskning visar inom det valda området är min uppfattning att det mest lämpliga sättet för att undersöka detta var att studera tidigare gjord forskning inom området. Vidare arbetade jag systematiskt gällande val av artiklar och

avhandlingar att inkludera i studien. Detta för att säkerställa att de var av relevans för min studie.

6.4.3 Generaliserbarhet

Begreppet generaliserbarhet kan beskrivas handla om huruvida studiens slutsatser kan appliceras inom fler områden än just det som har studerats (Eriksson Barajas, Forsberg & Wengström, 2013). För denna litteraturstudie har målet varit att presentera resultat som går att applicera alternativt relatera till förskolans verksamhet. Till grund för studien ligger tidigare gjord forskning. All den forskning som valdes ut är internationell och utförd i andra kulturer och kan fokusera andra normer än de vi i Sverige är vana vid. Detta kan bidra till att resultaten tolkas på olika sätt beroende på de förhållningssätt som råder. Dessutom kan resultaten ge olika utfall beroende på var undersökningarna är utförda.

6.4.4 Etiska överväganden

En forskare förväntas göra sitt bästa för att frambringa ett sanningsenligt resultat av hög kvalitet (Gustafsson, Hermerén & Pettersson, 2011). I denna studie har sökningarna i de olika databaserna gjorts systematiskt. Syftet med den processen har varit att öka studiens tillförlitlighet. Urval av artiklar och avhandlingar har gjorts utifrån de träffar som uppkommit vid sökningarna. Materialet har valts ut med fokus på att det ska stämma överens med forskningsfrågorna. Dessa val kan dock antas ha grundats i mina personliga åsikter kring studiens fokus. En annan individ hade möjligtvis kunnat göra andra val. Därför kan inte uteslutas att det finns annat material av värde som borde ingått i denna studie. Eriksson Barajas et al. (2013) framhåller att alla resultat ska presenteras. Med detta menas att ingen information ska undanhållas, såväl resultat som stöder hypotesen som de som inte stöder hypotesen ska presenteras. I sök- och urvalsprocessen har det material med högst relevans valts ut. Det material som uteslutits har ansetts ha låg relevans för studien. Liksom tidigare nämnts bör dock en medvetenhet finnas kring att det är mina antaganden kring vad som varit relevant för studien som fått avgöra vilket material som inkluderats samt uteslutits.

I studien ingår enbart internationella artiklar och avhandlingar skrivna på engelska. Översättningarna har gjorts av mig. Detta kan uppfattas som en viss begränsning då mina översättningar kanske inte motsvarar det som forskaren avsett förmedla i alla avseenden med artikeln/avhandlingen. Vidare bör beaktas att vissa engelska begrepp inte har en självklar svensk översättning, något som innebär att mina personliga tolkningar legat till grund för hur vissa begrepp bör förstås i denna studie.

6.4.5 Metoddiskussion

Om uppsatsens hade haft ett annat fokus hade andra undersökningsmetoder varit möjliga. Om syftet hade varit att exempelvis studera om barn genom användandet av TAKK som metod utvecklas kommunikativt hade observationer varit en möjlig undersökningsmetod. För att undersöka en kommunikativ utveckling med hjälp av denna metod är dock min uppfattning att observationer av barnet/barnen hade behövt göras innan de påbörjade arbetet med TAKK. Detta för att kunna synliggöra om det uppstår någon kommunikativ utveckling. Med tanke på den tidsaspekt som finns att förhålla sig till gällande denna uppsats var min tolkning att den formen av undersökning inte hade varit möjlig.

Ett annat intressant fokus hade varit att undersöka vad pedagogerna upplever gällande kommunikativ utveckling hos barnen innan införandet av TAKK och sedan följa upp och

undersöka pedagogernas upplevelser gällande kommunikativ utveckling efter införandet av TAKK. Vid en sådan undersökning anser jag att intervjuer hade varit fördelaktiga att använda. Liksom gällande observationer hade den här formen av undersökning tagit för mycket tid i anspråk att utföra. Av den anledningen valde jag att utföra en litteraturanalys.

7 Sammanfattning av artiklar och avhandlingar

Nedan följer en sammanfattande beskrivning av de för uppsatsen använda artiklarna och avhandlingarna. Avsikten har varit att redogöra för dess bakgrund, metod samt resultat på ett objektivt sätt.

7.1 Artikel 1: Sign language use and the appreciation of diversity in hearing classrooms

7.1.1 Bakgrund

Följande forskningsstudie har genomförts av Amy Brereton (2008) på universitetet Trinity i Washington DC i USA. Forskningen gjordes på en förskola med två avdelningar och pågick under ungefär 10 månader – från den första skoldagen i augusti till den sista skoldagen i maj. Det som undersöktes var hur teckensspråksanvändning påverkade barnens deltagande i klassrummet. Syftet med studien var att framhålla hur teckensspråksanvändning påverkar ett meningsfullt deltagande för barn med olika behov under det första året. Författaren upplever att det finns en brist på forskning gällande teckensspråkets potential som verktyg för att främja mångfald och ökat deltagande.

Brereton (2008) lyfter att mycket av den forskning som gjorts kring teckensspråket började på 1960-talet. Dessa forskningsstudier har bidragit till att det amerikanska teckensspråket ses som ett legitimt språk. Forskning som följde efter detta har varit inriktade på att undersöka hur barn med fungerande hörsel men obefintligt tal eller mycket lite tal med hjälp av teckensspråk kunde finna vägar till det talade språket. Tidigare har barn med språksvårigheter legat till grund för mycket forskning för att visa på fördelar med teckensspråk som hjälp till talet. Enligt Brereton har ett nytt intresseområde på senare år vuxit fram gällande teckensspråkets användning. Hon beskriver att nyare forskning är mer inriktad på att visa de pedagogiska fördelarna med att arbeta med teckensspråk tillsammans med hörande barn som har en normal utveckling (ibid.).

7.1.2 Metod

Brereton (2008) har främst använt sig av kvalitativa metoder för datainsamling och analys. Med hjälp av deltagande observationer samt semistrukturerade och informella intervjuer har hon under cirka 10 månaders tid studerat 17 barn som tillsammans med läraren använt teckensspråk i undervisningen och 17 barn som inte använt teckensspråk i undervisningen. Lika mycket tid ägnades åt observationerna på de olika avdelningarna. På den avdelning där teckensspråket användes kombinerade läraren teckensspråket med ett system som följer den engelska morfologin och syntaxen (Signing Exakt english – SEE). Undervisningen skedde i en kombination med talat språk och teckensspråk. Barnen som ingick i studien var alla olika på flera punkter – de kom från olika kulturer, hade olika förutsättningar, olika etnicitet, det fanns barn med emotionella svårigheter samt beteendesvårigheter. De flesta barn som ingick i studien kom från familjer med låg socioekonomisk status. Halva dagarna ägnades åt observationer av barnen som fick undervisning vilken skedde via en kombination av teckensspråk och verbalt språk. Andra halvan av dagen studerades de barn som inte fick undervisning via en kombination av teckensspråk och verbalt språk. Brereton (2008) menade att tiden som ägnades åt observationer av barnen som ingick i den undervisning där teckensspråket inte användes fungerade som en påminnelse kring hur undervisning utan teckensspråk ser ut, låter och känns.

7.1.3 Resultat

De resultat som framkom var att teckenspråket bidrog till att öka barnens förståelse för mångfald dels genom att de uppmärksammades på att individer kommunicerar på olika sätt men även genom att de med hjälp av teckenspråket fick upptäcka olika kulturer. Användandet av teckenspråket blev ett sätt att visa på den kommunikativa mångfalden i förskolan som observerades. Några av barnen brottades med starka känslor som gjorde det svårt för dem att använda det verbala språket. Vid dessa tillfällen användes teckenspråket som en lyckad kommunikationsmetod hos barnen. Med hjälp av tecken kunde de uttrycka det som de ville, trots intensiva känslor. Något annat som framkom var att även barn som inte påverkades av starka känslor använde teckenspråk istället för det talade språket. Om detta berodde på bristande ordförråd eller svårighet med uttal framkom inte av studien. Teckenspråket användes också av barnen om en första kommunikation misslyckats. Då tog barnet hjälp av teckenspråk och tecknade nyckelord för att göra sig förstådd. Teckenspråket användes också då barnen uppmanats att vara tysta, då kommunicerade de med hjälp av tecken. Omgivande miljöer kom att bli möjliga att kommunicera kring för barnen med hjälp av teckenspråket. Diskussioner kring teckenspråket gav barnen förståelse för att språk används på olika sätt av olika människor och i olika situationer.

7.2 Artikel 2: The effects of baby sign training on child development

7.2.1 Bakgrund

Följande forskningsstudie har genomförts av Vanessa Mueller, Amanda Sepulveda och Sarai Rodrigez på universitetet i Texas El Paso i USA. Mueller et al. (2014) framhåller att forskning kring området är relativt nytt. Syftet med den studie som de presenterade var att tillföra kunskaper kring vilken inverkan vårdnadshavares användning av babytecken med normalt utvecklade och hörande barn har på den totala utvecklingen hos barnet.

Mueller et al. (2014) beskriver tidigare gjord forskning och framhåller att användning av babytecken med ett barn i kombination med talat språk visade sig ge barnet tillgång till ett uttrycksfullt språk snabbare både gällande teckenspråk och verbalt språk än barn som inte fått tillgång till babytecken. Vidare framhåller de att forskning har visat att användandet av babytecken haft positiv inverkan på utveckling av ordförråd hos normalt utvecklade förskolebarn. Barn som vuxit upp med babytecken som små har även visat sig ha högre IQ än barn i den kontrollgrupp som inte vuxit upp med babytecken. De framhåller även att forskning kring babytecken för hörande barn är begränsad. En longitudinell forskningsstudie inom detta område har gjorts och då undersöktes effekten av babytecken gällande barns språkliga utveckling samt mor-barn interaktion. De som ingick i studien delades in i olika grupper där de fick olika fokus på kommunikationen – symboliska gester, teckenspråk, verbal träning samt en kontrollgrupp utan ingripande. Det resultat som framkom var att babytecken inte underlättar språklig utveckling. Barn som har språkliga störningar eller försenat språk kunde, enligt samma forskning, ha viss hjälp av babytecken för att utvecklas språkligt. Gällande mor-barn interaktion ansågs att de vårdnadshavare som ingått i kontrollgrupperna för symboliska gester och teckenspråk var mer uppmärksamma på sina barns icke-verbala kontakt än de i övriga grupper.

7.2.2 Metod

I studien ingick 11 barn i åldrarna 6-29 månader. De flesta av barnen föll inom ramen för normalt utvecklade och hade tidigare inte mött teckenspråk. För att utvärdera effekterna av utvecklingen genom användningen av babytecken gjordes ett för- och eftertest inom *Developmental Assessment of Young Children (DAYC)*. En vecka innan workshopen för babytecken påbörjades gjordes förtestet. Cirka sex veckor efter avslutad workshop för babytecken gjordes eftertestet. Platsen för testerna var antingen på universitetet eller i hemmiljön. *DAYC* är ett standardiserat test som utifrån fem aspekter mäter olika men sammanhängande utvecklingsförmågor inom följande områden; kommunikation, kognition, social utveckling, behovsanpassning samt fysisk utveckling. Det gjordes inspelningar kring dessa områden för att se till barnens utveckling. *DAYC* är ett test som fungerar som ett verktyg för att bedöma om barnets område för utveckling har hög pålitlighet. I en workshop för babytecken fick vårdnadshavarna lära sig babytecken samt hur dessa kunde implementeras i hemmiljön. Tecknen som valdes ut baserades på att de var vanligt förekommande som första ord/tecken i såväl det verbala som det tecknade språket. Familjerna ombads sedan välja ut och implementera tecken som de ansåg sig ha användning för i sin vardagliga rutin. För att analysera materialet användes *Wilcoxon signed-rank test* genom vilken skillnader i för- och eftertestet av de olika aspekterna i *DAYC* kunde analyseras.

7.2.3 Resultat

I *DAYC* ingår fem deltest. Mueller et al. (2014) framhåller i sitt resultat att de adderade ytterligare ett deltest i sin studie. Detta deltest utgick ifrån deltestet för fysisk utveckling och var inriktad på finmotoriken, som de menade är något som har stor betydelse för babytecken eftersom de handrörelser som används vid babytecken är finmotoriska. Datan som genererades utifrån för- och eftertesten när barnens utveckling studerades utifrån de olika aspekterna av *DAYC* analyserades sedan med hjälp av *Wilcoxon signed-rank test*. De resultat som framkom visade att barnen hade utvecklats inom alla de områden som ingick för bedömning när för- och eftertest jämfördes. Mueller et al. (2014) menade att den utveckling som barnen uppnått var av betydande karaktär.

7.3 Artikel 3: Bridge of Signs: Can Sign Language Empower Non-Deaf Children to Triumph over Their Communication Disabilities?

7.3.1 Bakgrund

Följande forskningsstudie är genomförd av Anne Toth, en socialarbetare med inriktning på psykoterapi. Forskningsstudien ämnade till att främja mental och social hälsa. Syftet med den genomförda forskningen var att undersöka hur hörande barn i åldern 0-6 år som antingen diagnostiserats med down syndrom, autism eller fetalt alkoholsyndrom alternativt hade någon form av kommunikationssvårighet kunde använda teckenspråk som ett verktyg för kommunikation. Till grund för studien ligger en modell som kallas *Bridge of Signs*, som är ett material som är till för barn med kommunikationssvårigheter och personer som arbetar med dessa barn.

Toth (2009) lyfter att tidigare utförda studier visar att barn med inlärningssvårigheter ges bättre möjligheter till inläring om den sker visuellt. Teckenspråket lyfts i detta sammanhang som visuellt och anses enligt forskare vara ett bra verktyg för kommunikation för dessa

personer. Annan forskning som framhålls beskriver att barn som har ett sent utvecklat språk med hjälp av teckenspråk kan finna vägar till kommunikation. Toth (2009) lyfter även att vissa inte ser teckenspråket som en väg till kommunikation utan som ett alternativt sätt att lära kommunikation. Den forskning som lyfts gällande hörande barn som använder teckenspråk beskriver att det befintliga språket förstärks hos dessa barn samtidigt som de hittar nya sätt att uttrycka sig på. En följd av de förbättrade kommunikationsmöjligheterna med hjälp av teckenspråket menar vissa forskare bland annat kan minska konflikter och öka självkänslan hos barnen.

7.3.2 Metod

I denna studie fokuserades barn som antingen diagnostiserats med någon av följande diagnoser: downs syndrom, autism eller fetalt alkoholsyndrom eller de barn som hade kommunikationssvårigheter som antydde att någon av tidigare nämnda diagnoser förelåg. Även barn med inlärningssvårigheter inkluderades i studien. En kontrollgrupp med döva barn i samma ålder som barnen i experimentgruppen skapades. För att ge barnen de bästa möjligheterna att utvecklas kommunikativt utnyttjades samhällets, skolans och föräldrarnas resurser för att planera genomförandet. Barnen fick lära ord på antingen engelska eller franska teckenspråket, beroende på vilket språk som talades i hemmiljön.

För att finna deltagare till kontrollgruppen vände sig Toth (2009) till en offentlig skola för döva samt ett privat daghem. Det var även här som kontakt skapades till deltagande pedagoger för studien. Efter slutgiltig process hade Toth deltagande skolor från hela Kanada. Totalt ingick 38 barn (24 pojkar och 14 flickor) i åldrarna 0-6 år i studien.

Data för studien samlades in genom för- och eftertest. Barnen fick i denna del av processen ta del av vanligt förekommande ord på teckenspråk. Under studien fick barnen se på en DVD där de fick lyssna till ord i talad form sedan fick de ta del av ordet på teckenspråk. Samtidigt studerade en utvärderare om barnet främst uppmärksammande det talade språket eller teckenspråket. Vidare studerades om barnet imiterade antingen det talade språket eller teckenspråket samt om barnet tycktes förstå det presenterade ordet. Efter att barnen fått se DVD-materialet följde utvärderaren upp detta genom att hen presenterade samma ord för barnet och spelade in barnets respons. Testerna genomfördes, om möjligt, i ett separat rum. I övriga fall gjordes avgränsningar så att testerna kunde genomföras en bit bort från övriga aktiviteter.

7.3.3 Resultat

Toth (2009) lyfter att de under studiens gång mötte en del försvårande begränsningar där ett barn avled innan studien avslutats och där något barn flyttade till annan ort. När det gäller de döva barnen som deltog i kontrollgruppen visade det sig att de hade ökat sina befintliga kunskaper inom teckenspråk genom deltagande i *Bridge of Signs*. För de hörande barnen var resultaten varierande, något som Toth menar kan ha berott på att barnen som var under tre år inte kan förväntas ha en utvecklad språk – och kommunikationsförmåga. Modellen *Bridge of Signs* visade sig ändå ha gett resultat även hos dessa barn. Toth menar att modellen *Bridge of Signs* kan användas av barnen tillsammans med familj och lärare för att förbättra kommunikationen. De individer som i studien gjorde flest framgångar var de som var över tre år gamla och som mötte språklig stimulans från såväl föräldrar, syskon samt mor- och farföräldrar utöver det som skola/förskola gav. Barn diagnostiserade med downs syndrom var vidare den grupp som fick bäst resultat i studien.

7.4 Artikel 4: Toddlers' Complex Communication: Playfulness from a Secure Base

7.4.1 Bakgrund

Följande artikel är en beskrivning av en tidigare genomförd forskningsstudie av Sophie Alcock vid Unitec Institute of Technology i Auckland, Nya Zeeland. Studien ämnade öka förståelsen kring förspråkliga barns lekfulla kommunikation. Alcock (2013) framhåller att små barn ofta kommunicerar med hjälp av hela kroppen. Anledningen till att studien genomfördes var att Alcock upplevde att det inte fanns tillräckligt med material presenterat inom området samtidigt som hon upplevde att komplexiteten i processerna inte tidigare representerats.

7.4.2 Metod

Följande artikel ger en beskrivning av en studie som Alcock (2013) tidigare genomfört. Hon har i den ursprungliga studien observerat barns lekfulla kommunikation i tre olika förskolor under 16 månaders tid. I den sammanfattade artikeln återges en av de genomförda studierna. I denna förskola tillbringade Alcock totalt 30 timmar utspritt på 13 tillfällen under en period av sex månader. På förskolan gick 25 barn i åldrarna 0 år fram till skolåldern. Fem pedagoger och en kock arbetade på förskolan. Den metod som användes för studien var deltagande observationer samt kompletterande stöd av en videokamera, dator samt kasettspelare. Videinspelningen menade Alcock gav mer djup och bredd till observationerna. I analysprocessen relaterades datamaterialet till relevant litteratur, vilket i sin tur gav substans för teoretisk reflektion. Analysen utgick ifrån identifierade teman kring lekfulla händelser.

Alcock (2013) framhåller i sin artikel att responsen angående hennes observationer av barnen från såväl pedagoger och föräldrar var positiv. Hennes uppfattning var att processen var okomplicerad på grund av ämnets fokus – lekfullhet – samt forskarens bakgrund som lärare för små barn. Stor hänsyn togs till barnens rätt till sin lek och såväl barn som pedagoger tillfrågades innan videokamera användes.

7.4.3 Resultat

Resultatet som framkom av studien visade att pedagogerna kommunicerade med hjälp av verbalt språk. Barnen kommunicerade istället med hjälp av sina kroppar. Det var även på detta vis de tog kontakt med varandra, med hjälp av sina kroppar.

Betydelse för den lekfulla kommunikationen hos barnen har, enligt resultaten från Alcocks studier, pedagogens närvaro och de diskreta handlingar hen använder för att skapa en emotionell, fysisk och kognitiv säkerhet. Pedagogens delaktighet och stöttning lyfts som betydelsefull för barnens samspelade kommunikation.

I de observationer som Alcock utförde menar hon att resultatet visar att barnens imitation av varandra utvecklade en gemensam kommunikation av kropp, rörelser och sång. De förspråkliga barnen kommunicerade och agerade i samklang med sin omgivning.

7.5 Artikel 5: A Prelinguistic Gestural Universal of Human Communication

7.5.1 Bakgrund

Följande forskningsstudie är utförd av Ulf Liszkowski, Penny Brown, Tara Callaghan, Akira Takada och Conny de Vos från universitet i såväl Kanada, Nederländerna och Japan. De framhåller att en syn på mänsklig kommunikation är att den bygger på icke-verbal, artspezifisk kognition samt interaktion. Det är sedan utifrån detta som vårt språk formas. Vidare beskriver de pekande gester som en av de tidigaste formerna av förspråklig kommunikation. Liszkowski et al. (2012) beskriver att syftet med deras studie var att studera barns pekande som en artspezifisk och grundläggande form av förspråklig kommunikation i ett bredare kulturellt perspektiv.

Liszkowski et al. (2012) framhåller att tidigare utförd forskning har kunnat visa på det nära sambandet mellan förspråkligt pekande och språklig utveckling. De menar att förspråkligt pekande är avgörande för den språkliga utvecklingen. Som exempel nämner de att personer som fått en hjärnskada och därefter får försenad utveckling av pekande gester även riskerar att det språkliga förvärvet försenas. Avvikande utveckling angående pekande är tecken på såväl symptom som källa till autism. Annan forskning som Liszkowski et al. (2012) lyfter beskriver att tolv månader gamla barn med hjälp av pekande gester utför meningsfull kommunikation. Det som visat sig genom dessa studier är att barnens kommunikation baseras på social-kognitiva förmågor och motiv. Forskning har även visat att barn förstår pekande kommunikation innan det själv kan producera det. Enligt Liszkowski et al. (2012) baseras de flesta av studierna som granskats på individer med euro-amerikansk bakgrund, något som forskare varnat för ger en partisk och icke-representativ grund. Detta bidrar till att teorier kring den universella förspråkliga kommunikationen bygger på metoder som kan anses vara problematiska.

7.5.2 Metod

Gällande val av deltagande individer valdes barn ut tillsammans med sina vårdnadshavare, i de flesta fall var det mamman som deltog. Barn och vårdnadshavare representerade vad forskarna kallade en dyad – alltså utgjorde dessa två personer en dyad. Deltagarna valdes ut från sju olika kulturella miljöer. De kulturella miljöerna valdes utifrån tillgänglighet på forskare som ville delta i forskningsprojektet. Syftet med detta var att maximera mångfalden. De barnen som fokuserades var i åldrarna 9-15 månader. Vid denna ålder menar Liszkowski et al. (2012) att pekande och delad uppmärksamhet är aspekter som utvecklas. I slutändan av processen deltog dock barn i åldrarna 7-17 månader. Den del som hade flest andel representanter var i åldrarna 10-14 månader. Såvida barnen inte tjafsade, sov eller på något annat sätt störde inspelningen blev de inkluderade i studien. Av olika anledningar uteslöts sex dyader.

För studien utformades ett bärbart kit innehållande ett verktygskit med lim, tejp, snöre, clips, spikar, instruktioner om uppgifterna och 20 stycken stimulerande föremål. De stimulerande föremålen representerades av både nya och välbekanta saker. De utgjordes av såväl bilder som befintliga föremål. Varje kulturell miljö dekorerades med dessa föremål – antingen hängdes de på väggen, eller fick ligga på stolar eller bord. I bland användes ett rum, i vissa fall flera rum och ibland användes utomhusmiljön. Detta berodde på den kulturella miljöns förutsättningar. Efter att rummen/miljöerna dekorerats placerades två videokameror upp med

fokus på två olika vinklar. Vårdnadshavarna hade fått instruktioner att bära sitt barn på höften och att inte flytta på något i rummet/miljön. Vårdnadshavaren och barnet lämnades ensamma i rummet i fem minuter (detta kunde skilja något beroende på kulturell miljö). De hade inte fått några instruktioner gällande pekande under någon del av processen kring urval av deltagare.

De videoinspelningarna som gjordes digitaliserades och synkroniserades. Därefter analyserades de av en utbildad assistent i ett gratisprogram som gjorde det möjligt att analysera och koda flera händelser samt individuella och kombinerade händelser. Genom detta arbete gick ingen kvalitet förlorad från videoinspelningarna. Pekande kodades då en deltagare sträckte arm och hand antingen helt eller delvis i någon märkbar riktning eller mot något objekt med samtidig eller så gott som samtidig blick. Pekande som inte uppfattades lika distinkt eller som saknade samtidig blick kodades som oklar handling och uteslöts från senare analys. Pekande kodades även utifrån morfologiska aspekter. Då studerades om pekfinger var tydligt framhävande i förhållande till övriga fingrar. I de fall där handens framställning inte kunde läsas av tydligt kodades det som oklart och uteslöts senare från analys. Utöver detta kodades händelserna med tid. Om de inträffade inom 10 sekunder från det att vårdnadshavaren pekat kategoriserades det som *efterföljande*. Om de inte inträffade inom 10 sekunder från det att vårdnadshavaren pekat kategoriserades det som *initierande*. Läten, som inte berodde på exempelvis tjat, hosta eller hicka, kodades om de uppstod 2-3 sekunder före eller efter pekande.

7.5.3 Resultat

Liszkowski et al. (2012) hävdar att de fann bevis på att barn använder sig av pekande oavsett vilken kultur de tillhör. Det som framkom var att barn pekar från en ålder av ungefär nio månader. I alla kulturer var det vanligast att barnen började peka med pekfinger vid en ålder av 10-14 månader. Något annat som framkom var att yngre barn ofta använde hela handen för att peka och använde därmed inte pekfinger i lika stor utsträckning. Även vårdnadshavarna studerades och där framkom att de i de flesta fall använde pekfinger för att peka, vilket gällde alla kulturer. Barnens användande av pekfinger vid pekande analyserades i relation till kultur, vårdnadshavare och ålder. Betydelse för detta tycktes vårdnadshavares pekande ha. Majoriteten av alla deltagare, oavsett kultur, använde sig främst av pekfinger för att peka. Att barn och vårdnadshavare samtidigt som de pekade även gjorde läten indikerar att pekande är en form av kommunikation menar Liszkowski et al. (2012). De beskriver vidare att då det dessutom går att utläsa att detta sker inom alla kulturer är något som ytterligare förstärker pekande som en byggsten till kommunikation.

8 Resultatredovisning och analys

Nedan följer en redovisning av resultaten av de fem artiklarna och avhandlingarna i relation till de mönster som identifierats gällande barn och kommunikativ utveckling genom TAKK. De mönster som ligger till grund för analysen är; *barns kommunikationsmetoder i samspel med andra, kommunikativ utveckling genom kroppsspråk* samt *olika kontexter för kommunikativt lärande och utveckling*. Resultatet analyseras i relation till den här studiens syfte och forskningsfrågor. Samtliga delar kommer relateras till studiens teoretiska anknytning samt presenterad litteratur.

8.1 Barns kommunikationsmetoder i samspel med andra

Brereton (2008) framhåller att resultatet av studien visar att barn med hjälp av tecken uppmärksammades på att det finns flera möjliga kommunikationsmetoder vilket bidrog till att en medvetenhet kring kommunikationens mångfald skapades hos barnen. Vid situationer där barnen upplevde starka känslor hade de ofta svårt att uttrycka sig verbalt. Då blev kommunikation med hjälp av tecken en möjlig metod till kommunikation för dem. Barnen beskrevs använda tecken även utan påverkan av intensiva känslor, som exempelvis när de ville kommunicera men blivit ombedda att vara tysta. Genom att betrakta barn som individer som söker förståelse för vår omvärld är det som sker i dessa situationer att barnen med hjälp av de medierande redskap, som Lundgren et al. (2010) beskriver, i form av teckenspråk utvecklar en förståelse för ett nytt sätt att förstå sin omvärld.

Mueller et al. (2014) utgick från en bedömningsmetod för att analysera flera områden av barns utveckling i relation till användandet av babytecken. Resultaten från denna studie visade att barnen hade uppnått betydande utveckling inom alla de områden som ingick för bedömning. I denna studie hade vårdnadshavarna en viktig funktion, och de fick lära tecken på en workshop och gavs instruktioner kring hur de skulle implementera detta i hemmiljön. Det som framkom i studien var att babytecken hade en positiv påverkan inom alla de undersökta områdena angående utveckling. För att förstå utveckling framhålls här den sociokulturella traditionens förståelse för detta begrepp. Kommunikativa processer ska, som Dysthe (2007) beskriver, ses som grunden för lärande och utveckling. Utifrån detta är det inte svårt att förstå varför babytecken hade positiv påverkan på utvecklingen. Babytecken ger mycket små barn möjligheten att kommunicera med sin omgivning. Genom att ha en förståelse för att kommunikativa processer är grunden för lärande och utveckling är inte resultatet förvånande.

Utifrån den sociokulturella traditionen är utgångspunkten att utveckling, lärande och språk är beroende av ett samspel med andra människor (Lundgren, Säljö & Liberg, 2010). I det presenterade materialets resultat blir det tydligt att kommunikation är något som anses ske tillsammans med andra människor – i ett samspel – liksom lyfts av Mueller et al. (2014) som beskriver att vårdnadshavarnas roll gällande kommunikationen med barnen blir viktig. Här blir tydligt att barnens kommunikativa förmågor utvecklas vid möten med andra människor.

Toth (2009) beskriver att resultaten från hennes studie var av varierande form. I studien, som undersökte teckenspråkets möjlighet som kommunikationsmetod, fokuserades barn som antingen diagnostiserats med downs syndrom, autism eller fetalt alkoholsyndrom alternativt hade någon form av kommunikationssvårighet. I studien ingick även en kontrollgrupp bestående av döva barn. *Bridge of signs*, som är en modell att arbeta utifrån gällande barn med kommunikationssvårigheter, låg till grund för studien. Resultaten som framkom vid denna studie visade att de döva barnen förbättrade sina teckenspråkskunskaper. Övriga barn

ansågs i studien ha utvecklat kunskaper i varierande utsträckning. För att förbättra kommunikationen hos dessa barn ansågs dock *Bridge of signs* ha en positiv inverkan även på dem. Samspel och kommunikation återges av Toth (2009) på detta vis:

”I ett fall, med ett icke-verbalt barn i skolåldern diagnostiserad med autism, som fram till denna punkt spenderat mycket av sina dagar med att skrika och vara utom kontroll fysiskt lärde sig att sätta stop för sina upprörda känslor genom att se sin pedagog teckna till honom. Även om hanterandet av de upprörda känslorna inte hjälpte honom att övervinna sina kommunikativa svårigheter lyckades detta barn imitera ett ord – ”hej” – under de sex månader som pilotstudien pågick. Den här pojken, som utmanades och som utmanade människorna i sin omgivning att kommunicera med honom varje dag, hade inte, fram till denna punkt använt något talat eller tecknat språk för att uttrycka sina tankar och känslor.” (min översättning) (Toth, 2009, s. 92).

I citatet ovan ges exempel på hur tecknad kommunikation kan fungera som ett alternativ till verbal kommunikation. Genom att utgå ifrån den sociokulturella traditionen (Lundgren, Säljö & Liberg, 2010) kan situationen förstås som ett exempel på ett barn som genom stöttning av en mer erfaren person, i detta fall en pedagog, lär sig att finna vägar att hantera sina känslor och i förlängningen förstå den kommunikation som pedagogen förmedlar. Samspelet får i detta exempel en central roll gällande att förstå barns kommunikativa utveckling.

8.2 Kommunikativ utveckling genom kroppsspråk

Brereton (2008) ger exempel på hur barnen med bristande verbal kommunikation använder sig av teckenspråk för att göra sig förstådda. Detta faller inom ramen för vad Heister Trygg och Andersson (2009) beskriver som den performativa kommunikationen som består av arm- och handgester. Den performativa kommunikationen är en viktig del av den tidiga kommunikativa utvecklingen och sker såväl avsiktligt som medvetet (ibid.). Med en förståelse för att barn i många fall har lättare att göra gester med händerna än att hantera de förmågor som krävs för att tala som Tisell (2009) framhåller kan resultaten i detta fall ha med bristande förmågor kring tal att göra – att barnet helt enkelt inte har utvecklat dessa förmågor än. Ett annat resultat utifrån kroppsspråk som tydligt går att koppla till den kommunikativa utvecklingen är dels att barnen sökte kommunikationsmöjligheter med sina kamrater men också att när de inte kunde eller fick kommunicera använde de sig av teckenspråket. Detta blir tydligt då den sociokulturella traditionens syn på barn och utveckling relateras till gällande kommunikativ utveckling. Säljö (2015) beskriver att barnet utvecklas i ett samspel med andra människor, något som för det framkomna resultatet innebär att barnen i sina uttryck genom teckenspråket skapade kontakter med kamrater och därigenom bildade ramar för kommunikativ utveckling.

De resultat som Mueller et al. (2014) lyfte kan i flera fall kopplas till just den kommunikativa utvecklingen genom kroppsspråk. Babytecken som kommunikationsmetod bygger i stort på kommunikation via kroppsspråket i kombination med samtidigt tal (Forsberg & Rosqvist, 2011). Barnens utveckling bedömdes i studien utifrån flera olika områden. Relevant för denna kategori är bedömningen av utveckling inom kommunikation, kognition samt socialt eftersom dessa delar är tätt sammankopplade med den kommunikativa utvecklingen. Resultaten som framkom visade på betydande utveckling inom dessa områden då för- och eftertesterna jämfördes. Den genomförda studien fokuserade vårdnadshavares kommunikation genom babytecken med sina barn, något som kan anses främja den sociala utvecklingen. Då

resultaten uteslutande visade på positiv utveckling för barnen inom alla bedömda områden kan slutsatser dras att den kommunikativa utvecklingen gynnas av babytecken. Den kognitiva förmågan beskrivs inom den sociokulturella traditionen påverkas av förmågan att kommunicera, då människan enligt denna tradition tänker i språkliga banor (Lundgren, Säljö & Liberg, 2010). Då barnen i detta fall får tillgång till ett språk, via babytecken, kan deras kognitiva förmåga utvecklas. Genom att förstå babytecken som ett kulturellt redskap för att begripa vår omvärld blir den sociokulturella traditionens perspektiv centrala för att förstå den kommunikativa utvecklingen (Dysthe, 2007; Lundgren, Säljö & Liberg, 2009; Säljö, 2015). Språk anses vara del av de kulturella redskapen, och babytecken är barnets språk. Babytecken kan i detta fall ses som barnets möjlighet att kommunicera. Barnet kan med hjälp av babytecken uttrycka sådant som annars inte hade varit möjligt, vilket belyser betydelsen av barnets rätt till kommunikation för att känna delaktighet med omvärlden. I samspelet med den vuxne approprierar barnet kunskaper med hjälp av babytecken vilket är ett led i förståelsen av lärande och utveckling (Säljö, 2015). I likhet med vad Säljö (2015) framhåller går kommunikation i sammanhanget inte att se som en enskild faktor för kommunikativ utveckling utan är del av en process där även samspel har stor betydelse. Det är genom samspel med andra människor som vi ges möjlighet till kommunikation och därigenom kan sedan lärande och utveckling uppnås.

Alcock (2013) lyfter barnens lekfulla kommunikation i syfte att öka förståelsen kring hur de förspråkliga barnens kommunikation ser ut. Resultatet visade att barnens huvudsakliga kommunikationsmetod var att använda sig av sina kroppar både för att uttrycka sig och för att ta kontakt med varandra. Pedagogerna använde sig istället främst av det verbala språket. Genom att se resultatet utifrån ett perspektiv där det verbala språket ses som en viktig komponent till kommunikation, så som Thuresson (2013) beskriver, antar plötsligt den icke-verbala kommunikationen ett större utrymme. Med förståelsen att små barn har lättare att hantera och kontrollera handrörelser framför tekniken som krävs för att prata verbalt som Tisell (2009) framhåller är det inte förvånande att de observerade barnen i artikeln uttrycker sig på annat sätt. Lundgren et al. (2010) framhåller kommunikationen med andra människor som vår möjlighet till att uttrycka oss. Det som blir tydligt gällande studiens resultat är att även små barn upplever behovet av kontakt med andra människor och de behöver ges möjligheter att uttrycka sig. För de förspråkliga barnen handlar det i detta fall om att använda sin kropp för att uttrycka sina behov.

Liszkowski et al. (2012) kom i deras studie fram till att barns pekande var något som användes i alla de kulturer som de studerade. De menade fortsatt att pekande som uppstod i kombination med de olika ljud som uppkom är bevis på att det handlar om kommunikation. Barnets handrörelser utvecklas redan i tidig ålder, något som Ellneby (2007) beskriver, vilket gör det förståeligt att kommunikationen kan underlättas genom att använda handens funktioner. Lundgren et al. (2010) framhåller att språk inom den sociokulturella traditionen är en artefakt som kan användas för att uppnå förståelse och utveckling inom de områden som berör vår omvärld. Genom att förstå att språk är såväl verbalt som icke-verbalt innebär detta att tecken i följande sammanhang blir en icke-verbal språklig artefakt att använda för att uppnå förståelse och utveckling. Pekande kan dessutom förstås som en kommunikationsteknik inom AKK och handlar, liksom Ferm och Thunberg (2008) beskriver, om att finna metoder för att effektivisera kommunikation. Pekandet kan utifrån dessa aspekter tolkas som medvetna handlingar av barnet och är därför ytterligare exempel på performativ kommunikation (Heister Trygg & Andersson, 2009) som tidigare beskrivits.

8.3 Olika kontexter för kommunikativt lärande och utveckling

Kontext i detta sammanhang berör sådant som påverkar det kommunikativa lärandet och utvecklingen. Kontext är de miljöer, omgivningar och möten som har betydelse för den kommunikativa situationen. Detta är aspekter som även bör tas hänsyn till gällande analys av resultat av de inkluderade vetenskapliga artiklarna. Liksom Heister Trygg och Andersson (2009) betonar påverkas kommunikativ utveckling av samspelet med andra och Strömquist (2008) framhåller att utvecklingen är avhängig den omgivning som föregår kommunikationen. Detta belyser en viktig aspekt gällande att analysera olika studier: individ, miljö och möte påverkar de observerade situationerna. Det är således svårt att dra en generell slutsats gällande den forskning som gjorts eftersom det är många faktorer som påverkar utfallet. Därför är det viktigt att framhålla att en analys av artiklarnas resultat endast går att knyta till de utförda studierna och inte jämföras med varandra, då kontexterna för utförandet skiljer sig åt.

Brereton (2008) studie ger exempel på observationer som genomförts inom två olika kontexter, då två olika avdelningar fokuserades. Mångfald och olikheter har i Brereton (2008) studie varit en utgångspunkt. Den kommunikativa situationen bör därför tolkas utifrån de individer som ingår i studien, då möten mellan människor varierar. Fern och Thunberg (2008) framhåller just detta – den unika människans olika behov. I Brereton (2008) studie skilde sig även förutsättningarna för de olika avdelningarna åt. På den ena avdelningen studerades användningen av en kombination av teckenspråk och verbalt tal och på den andra avdelningen studerades endast verbalt tal. Fokus låg främst på teckenspråkets betydelse för barnens deltagande i en vanlig förskolemiljö – något som gjorde att observationerna från den avdelning som endast använde sig av verbalt tal främst kom att fungera som en påminnelse kring hur sådana miljöer fungerar och ser ut. Att samspel med omgivningen har betydelse för barns utveckling har framhållits av såväl Säljö (2015), Strömquist (2008) som Heister Trygg och Andersson (2009). De resultat som Brereton (2008) framhöll kring sin studie visade att barnen tack vare användningen av teckenspråket fick ökad förståelse för mångfald och att individer är olika och därför kommunicerar på olika sätt beroende på situationer. Detta lyfter enligt min åsikt en relevant aspekt av kommunikation och påvisar samtidigt det svåra med att studera individer. De resultat som framkom är beroende av just den kontext som förelåg studien. För just de individer som ingick i denna studie blev utfallet att det skapade sig en förståelse för mångfald tack vare användningen av teckenspråk. Det som blir intressant i detta sammanhang är dock om samma sorts studie gett ett likadant resultat om den genomförts på en annan grupp av människor i en annan kontext?

Genom att förstå samspelet som en del av den kontext som har betydelse för kommunikativt lärande och utveckling kan delar av Brereton (2008) studie lyftas. Ett exempel på att samspel blivit möjligt tack vare användningen av teckenspråk är att barnen funnit vägar till kommunikation. Teckenspråket har blivit ett redskap att använda för att uppnå ett samspel med andra människor och i enlighet med det som Heister Trygg (2004) framhåller bör detta ses som den viktigaste funktionen för ett alternativt kommunikationssätt – att finna vägar till kommunikation med hjälp av olika redskap. Det som händer när barnet får tillgång till teckenspråket, ett redskap för kommunikation, är att barnet ges en möjlighet till mediering i det syfte som Säljö (2014) framhåller. Teckenspråket blir något som hjälper individer att hantera sin vardag.

Toth (2009) lyfter att resultaten från hennes studie visar att språklig stimulans tillsammans med nära anhöriga hade positiv påverkan på den kommunikativa förmågan hos barnen. Mötet,

med andra ord samspelet, med nära anhöriga är en kontext i vilken kommunikation och kommunikativ utveckling i detta fall blev möjlig. Det som framkommer är att kommunikationssättet i sig inte är den bärande aspekten för att uppnå kommunikativ utveckling. Snarare handlar det om att ingå i ett samspel med sin omgivning och därigenom skapas möjligheter för kommunikativ utveckling. Nilsson och Waldemarsson (2007) beskriver det som att de unika individer som lever i vårt samhälle skapar olika möten mellan människor och dessa möten ser givetvis olika ut, då vi alla är olika. Innebörden av detta blir att kommunikativ utveckling inte blir möjlig såvida människan inte ingår i samspel med sin omgivning. På vilket sätt kommunikation sker bör sedan utifrån detta formas efter individ och då finns en mängd olika kommunikationsmedel, liksom de Dimbleby och Burton (2010) lyfter, att använda.

I den studie Mueller et al. (2014) genomförde fokuserades familjernas hemmiljö för att därigenom uppnå utveckling hos barnen. Vårdnadshavarna fick totalt lära sig 200 tecken och implementera de som de ansåg sig ha användning för i sin hemmiljö. Mueller et al. (2014) lämnade härigenom stort utrymme för vårdnadshavarna att själva avgöra vad som var betydelsefullt för deras kontext. Den proximala utvecklingszonen används här i två steg; dels får vårdnadshavarna stöttning i att lära tecken av en mer kunnig person för att sedan därefter själva fungera som den mer kunniga personen i relation till sina egna barn. Liksom Säljö (2015) framhåller är den proximala utvecklingszonen beroende av samspelet mellan människor och återigen blir sambandet mellan kommunikativ utveckling och samspel tydlig – således den kontext i vilket samspelet pågår. I Muellers et al. (2014) studie har situationer för utveckling och lärande skapats utifrån, de är inte naturligt utformade. Dock är min tolkning att det utrymme som ges för vårdnadshavare att själva avgöra vad som är viktigt för dem att implementera gällande tecknade ord bidrar till att införa tecken som en naturlig del av vardagen, då de anpassas efter familjernas kontexter. Resultaten som framkom av studien visade enligt Mueller et al. (2014) på betydande utveckling inom alla de områden som bedömdes. Då de inkluderade familjerna själva fått välja vilka tecken som ska implementeras för att passa deras liv kan resultatet anses ge en rättvisande bild kring det studerade området. Detta skulle i så fall innebära att tecken är en fungerande metod att använda för att uppnå kommunikativ utveckling hos barn. Liksom samspelet varierar mellan olika individer varierar de AKK-system vilken en individ kan ha behov av, vilket Ferm och Thunberg (2008) menar bör beaktas. För att uppnå detta kan BRO-modellen (Heister Trygg & Andersson, 2009) appliceras där individ, redskap och omgivning synliggörs. Utifrån detta kan upplysningar kring individens kommunikation, vilket behov kring kommunikationssätt som finns samt vilka personer och miljöer som ingår i individens liv.

Resultaten från Alcocks (2013) studie visade att barnen genom imitation gemensamt utvecklade kommunikation genom kropp, rörelse och sång. Kommunikationen uppstod i relation till omgivningen. Barnens imiterande kroppsliga kommunikation återges nedan:

”Em gör skrikande ljud påskoj samtidigt som hon faller. Hon faller bort från Kate, som om att Kate knuffade henne (Kate gjorde inte det).

Läraren Mo: Gå och hämta Kate, Em.

Kate börjar också falla, imiterar Em, bredvid Em.

Läraren Mo: Åh, hon har kraschat, Kate har kraschat, kraschat.

Kate ligger med ansikte och bröst mot golvet och rumpan upp i vädret. Em fortsätter falla, skrattar och skriker upphetsat.

Max (3 år), kommer dit, säger någonting till Kate, sätter försiktigt huvudet på marken nära Kate´s huvud och tar en pinne från Kate´s hand. Sedan ställer

han sig upp och går iväg. Em, tittar på Kate, lägger sig ner och imiterar Kate, placerar sitt huvud nära Kate's." (min översättning) (Alcock, 2013, s. 183).

Citatet ovan ger exempel på hur barnen samspelar och kommunicerar med varandra genom imitation av kroppsrörelser. Omgivningen får betydelse i den mening att de använder sig av rummet men framförallt av varandra för att kommunicera. Kontexten för deras kommunikation handlar om deras möte. Detta möte möjliggörs vid just detta tillfälle, i denna miljö. Pedagogen ger barnen tillgång till språkliga uttryck och liksom Säljö (2015) förklarar uppstår dessa i den interaktion och det samspel som sker i denna kontext. Barnen ges i detta möjlighet att appropriera dessa språkliga uttryck.

I Liszkowskis et al. (2012) studie användes kontexten för att belysa mångfald. De olika kulturella miljöerna dekorerades med stimulerande föremål som för de deltagande var såväl bekanta som nya saker. Miljön utformades i antingen ett eller flera rum och även utomhusmiljön användes i vissa fall. Allt detta sammantaget skapar naturligtvis olika förutsättningar för kommunikativ utveckling då den som bekant påverkas av kontext (Säljö, 2015). Även det faktum att de deltagande individerna hade olika kulturell bakgrund påverkar kontexten i den mening att miljöerna på grund av detta ser olika ut. Vidare påverkas kontexten av det faktum, som i alla studier som studerar människor, att vi är unika individer (Nilsson & Waldemarsson, 2007). Å ena sidan kan detta förstås som en faktor som påverkar resultatet kring den kommunikativa utvecklingen då kontexten har betydelse. Samtidigt kan detta förstås utifrån att vi är unika individer som har ett behov att få studeras i de miljöer som för oss är bekanta – då det är i vår omgivning som vi utvecklas och lär kommunikativt (Säljö, 2015). Resultaten som Liszkowski et al. (2012) presenterade visade att pekande användes inom alla de olika kulturen från en ålder av cirka nio månader. I de flesta kulturer pekade barnet med pekfinger från en ålder av ungefär 10-14 månader. Yngre barn använde i högre utsträckning sin hand för att peka. Intressant kring de resultat som framkom var att vårdnadshavares pekande tycktes ha betydelse för om barnen pekade eller inte – det berodde inte på kultur eller ålder. Resultatet visade även att pekandet handlar om kommunikation då samtida ljud yttras. Kanske bör resultaten i detta fall ses som pålitliga då kontexten är utformad att passa respektive kulturell miljö – det skapar jämlika förutsättningar. Genom att förstå resultaten på detta sätt antas ett sociokulturellt perspektiv på kommunikativt lärande och utveckling i enlighet med det som Säljö (2015) lyfter – att omgivningen har betydelse för vår utveckling.

8.4 Resultatens betydelse i relation till förskolans verksamhet

Genom att se till de studier som utförts fokuseras ett antal aspekter gällande tecken och kroppsspråk i relation till den kommunikativa utvecklingen. En viktig aspekt att ta hänsyn till är samspel med individ och omgivning, något som alla de granskade artiklarna synliggör i någon form. För förskolans pedagogiska verksamhet innebär detta att gällande den kommunikativa utvecklingen utgå från varje individ och situation och även ha en förståelse för att kommunikationen kan te sig olika i olika kontexter, trots att individerna är samma. Genom att förstå den performativa kommunikationen (Heister Trygg & Andersson, 2009) som en viktig del av den kommunikativa utvecklingen skapas en förståelse för kroppens betydelse gällande kommunikativ utveckling. Med hänsyn till barnet bör tecken och kroppsrörelser fokuseras för att uppnå kommunikativ utveckling då kroppens och händernas rörelser är de som barnet först lär sig att hantera. Det handlar om det som Tisell (2009) lyfter – att ge barnen möjlighet att kommunicera. Det verbala språket ska som Thuresson (2009) framhåller ses som en viktig komponent gällande kommunikation, men inte den enda

komponenten. Det blir i detta sammanhang intressant att lyfta resultaten från Liszkowskis et al. (2012) studie som visade att användandet av pekande gester i syfte att kommunicera var oberoende kulturell bakgrund. Dessa resultat stämmer överens med den sociokulturella traditionens syn på barns utveckling (Säljö, 2015) – att kulturella skillnader inte visas under barnets första levnadsår och att den utveckling som sker berör icke-verbal kommunikation samt behärskande av kroppen. Detta ger information som är betydelsefull för arbetet med barn inom förskolans verksamhet. Oavsett vilken bakgrund ett barn har, så använder det pekande gester i syfte att kommunicera. Pekande kan i sin tur relateras till den performativa kommunikationen och detta innebär att det bör ses som en viktig del av den kommunikativa utvecklingen. Betydelsen av detta är att det är viktigt att uppmärksamma barnens performativa kommunikation så att de får möjlighet till utveckling.

Kommunikationsmetoderna kan variera beroende på sammanhang och i Breretons (2008) studie visade sig detta genom att barnen använde teckenspråket då starka känslor gjorde det svårt för dem att uttrycka sig, men även då barnen av olika anledningar ombetts vara tysta. I förskolans verksamhet inryms en mängd unika barn med individuella erfarenheter. Detta skapar en arena för ett antal olika behov för dessa barn gällande bland annat den kommunikativa utvecklingen. Ferm och Thunberg (2008) betonar att AKK-system ska användas för att uppnå kommunikation i syfte att främja en individs delaktighet. Erfarenheter skapas i ett samspel med individer och omgivning och för att vara delaktig krävs en förmåga till samspel. Samspelet i sin tur bygger på en förmåga att kunna kommunicera. För att kommunicera krävs ett samspel (se exempelvis Strömqvist, 2008 och Heister Trygg & Andersson, 2009). Det som blir tydligt här är att dessa delar är tätt sammankopplade och beroende av varandra. Att göra ett barn delaktigt genom att kommunicera med hjälp av tecken, kropp och kroppsspråk leder till såväl kommunikativ utveckling som utveckling av förmågorna till samspel. Kommunikation kan här förstås utifrån Eriksen Hagtvets (2010) beskrivning att den kan uttryckas såväl verbalt som icke-verbalt och att den ger möjlighet att delta i omgivningen.

Tecken och kroppsspråk har genom analys av studierna förstås som ett kulturellt redskap som gett barnen möjlighet att förstå sin omvärld (Dysthe, 2007; Lundgren, Säljö & Liberg, 2009; Säljö, 2015). Barns och vårdnadshavares kommunikation med hjälp av babytecken fokuserades i Muellers et al. (2014) studie. Resultaten för barnens utveckling inom alla de bedömda områdena påvisade babytecknens positiva effekt. Samtidigt bör detta ses i relation till det samspel som pågår. Det tidiga samspelet som i detta fall kan förstås som protokonversation (Heister Trygg & Andersson, 2009) har stor betydelse för kommunikativ utveckling. Förskolans verksamhet inrymmer barn i olika åldrar. Detta bidrar till att skapa en arena där barnen har olika behov för att uppnå kommunikativ utveckling. För de yngsta barnen, som ägnar sig åt protokonversation, fungerar babytecken som ett kommunikationsmedel som bidrar till att främja barnets delaktighet (Dimbleby & Burton, 2010; Ferm & Thunberg, 2008). För att göra de yngre barnen i förskolan delaktiga och bidra till deras kommunikativa utveckling är babytecken en bra metod.

Toth (2009) och Alcock (2013) lyfte teckenspråk respektive kroppsspråk i sina studier som en väg att uppnå kommunikativ utveckling. Alcock (2013) lyfte att resultatet för hennes studie visade att barnen kommunicerade med sina kroppar samtidigt som pedagogerna främst kommunicerade verbalt. Barnens imitation och gemensamma kommunikation lyftes som betydelsefull för deras kommunikativa utveckling. Att pedagogerna främst använde sig av verbal kommunikation kan i samspel med barnen tolkas ge dem möjlighet att möta språkliga uttryck (Säljö, 2015) vilket skapar ett möjligt tillfälle för barnet att appropriera denna

förmåga. Arbetet med kropp och tecken kan i förskolan innebära att ta tillvara barnens förmågor, samtidigt är det viktigt att ge barnen möjlighet att möta språket i olika former för att utvecklas kommunikativt. Därför bör även det verbala språket antas ha stor betydelse gällande barnets kommunikativa utveckling. Det positiva med TAKK som arbetsmetod för kommunikativ utveckling är att det innefattar såväl tecken som verbalt tal – det handlar om att låta teckenspråket komplettera det verbala språket. Liksom Tisell (2009) beskriver är innebörden av TAKK att förtydliga det som sägs. Det handlar inte om att ersätta det verbala språket, utan att ge barnen möjligheter att lättare förstå vad som sägs genom att använda flera kommunikationsmedel. Genom TAKK ges barnen möjlighet till kommunikation såväl verbalt som med tecken. De kan både se och höra språket. Toths (2009) resultat visade att de döva barnen som ingick i studien hade förbättrat sina kunskaper inom teckenspråket samtidigt som resultaten för de hörande barnen var varierande. Modellen *Bridge of Signs* menade Toth (2009) kan användas av barnen i samspel med barnets familj eller lärare för att utvecklas kommunikativt. Resultat visade att barn över tre år som använde modellen och även stimulerades språkligt av nära anhöriga utvecklades i störst utsträckning. Detta lyfter återigen betydelsen av samspel för kommunikativ utveckling. Toth (2009) lyfte barnens ålder som en möjlig aspekt kring utfallet av resultatet då barn under tre år inte kan förväntas ha en utvecklad språk- och kommunikationsförmåga. Visst kan detta ha betydelse för resultatet. Strömqvist (2008) lyfter nämligen att barns samtalsfärdigheter i regel är utvecklade vid cirka tre års ålder. Gällande förskolans verksamhet kan TAKK användas i samspel med pedagoger och andra barn för att uppnå kommunikativ utveckling. Med stöttning utifrån de studier som utförts kan dock antas att gemensamma insatser mellan såväl hem som förskola i större utsträckning kan bidra till kommunikativ utveckling. Vid detta arbete skulle BRO-modellen (Heister Trygg & Andersson, 2009) kunna användas framgångsrikt i förskolans verksamhet för att se vilka behov som finns, om några särskilda hjälpmedel behövs samt urskilja de människor och miljöer som finns runt barnen. Detta för att kunna utforma en vokabulär som passar för verksamheten och individerna i den för att som Ferm och Thunberg (2008) uttrycker det basera vokabulären efter individen/individerna som har behov av det. Det gäller också att i förskolans verksamhet hela tiden vara medveten om att individerna där är unika och har olika behov. Även om inte alla i en barngrupp upplevs ha behov av någon form av AKK kan det vara så att en individ enbart kommunicerar på detta sätt i sin hemmiljö. Detta gör det extra viktigt att använda AKK i exempelvis förskolans verksamhet. Det handlar om det som Ferm och Thunberg beskriver (2008) när de framhåller att vissa individer blir ensamma om sitt kommunikationsmedel. Förskolan bör se till att även dessa barn inkluderas i kommunikativa sammanhang då de, precis som alla barn, har stora behov av att stimuleras och utmanas i sin kommunikativa utveckling.

9 Slutdiskussion

Följande studie av tidigare gjord forskning samt litteratur inom valt område att studera har bidragit till att mina kunskaper och min förståelse för barns kommunikativa utveckling har fördjupats. Redan innan studiens början var min inställning att barn, och även andra individer, sannolikt kommunicerar och uttrycker sig på olika sätt – vi är alla unika individer och har olika behov. Genom att ta del av tidigare genomförd forskning och jämföra och analysera detta i relation till litteratur, teoretisk anknytning samt pedagogens uppdrag har min tidigare uppfattning befästs ytterligare. Det resultat som framkommit har påvisat att verbal kommunikation är en del av kommunikation. I vår kommunikation med andra använder vi såväl kroppsspråk, som mimik och ögonrörelser. Även samspel har en högst avgörande roll då vi inte har möjlighet att kommunicera utan det. Enligt mig krävs såväl samspel, verbal kommunikation som alternativa kommunikationsätt för att utveckla kommunikation hos barn. Detta ställer i sin tur krav på pedagoger inom förskolans verksamhet. Pedagogerna bör vara lyhörda och även ha förmåga att se och läsa av barnets behov. Ett litet barn som inte kan uttrycka sig verbalt blir väldigt utlämnat om ingen förstår dess försök till kommunikation med hjälp av alternativa kommunikationsmetoder som exempelvis kroppsspråk, pekningar eller blickar. Genom att ha en medvetenhet om att små barn oftare har lättare att hantera handens och kroppens rörelser än de mekanismer som krävs för att kunna tala verbalt menar jag att TAKK som arbetsmetod bör användas i förskolor för att främja kommunikativ utveckling hos barn som har behovet av denna form av metod. Analys av materialet visar att barnen som studerats är sociala varelser som söker samspel och möjlighet till kommunikation – trots att de saknar det verbala språket. Detta blir en viktig aspekt att fokusera kring arbetet med barn i förskolans verksamhet.

Samspelet med andra för att uppnå kommunikation hade en central roll i alla studerade artiklar. Förtjänsten av att använda TAKK för att utveckla kommunikation gav varierande resultat hos de studerade artiklarna. Samtliga forskare var dock överens om att kroppen (tecken, pekande, kroppsrörelser) kan användas för att förbättra och utveckla kommunikation hos barn. Forskning kring människor är svårt då alla människor är individer med individuella behov och bakgrund. Det är därför svårt att få två olika forskningsprojekt att ge exakt samma resultat om inte forskningen utförs på exakt samma människor. Dock går det, genom att förstå att kommunikation kan ske via olika kommunikationsmedel, att synliggöra att pedagogerna i förskolans verksamhet bör ge utrymme för alla olika barns behov. Det kan knytas till såväl pedagogens uppdrag som till den forskning och den litteratur som denna studie vilar på.

Genom analys av artiklarna i relation till litteratur och teoretisk anknytning har resultatet för min studie visat att barn är beroende av såväl samspel som kontext för att kommunikation ska bli möjlig. Kontexten är oundviklig att bortse från då alla former av samspel sker i någon kontext. Vidare har framkommit att det finns en mängd olika kommunikationsmedel att använda, där TAKK är ett av dessa. Barn använder i stor utsträckning sina kroppar för att kommunicera och detta är givetvis ett viktigt uppdrag för pedagoger att uppmärksamma och ta vara på. Förskolans verksamhet bör därför utformas och anpassas efter alla de unika barn som befinner sig där. Ett sätt att göra detta är att ge barnen möjlighet till uttryck via olika kommunikationsmedel där TAKK med fördel kan vara ett av dessa. Viktigt är också att vara medveten om att de kulturella skillnaderna gällande barns bakgrund inte tycks ha någon betydelse för utveckling under barnets första år vilket innebär att barnen i detta följer samma mönster. Detta första år är det den icke-verbala kommunikationen samt den kroppsliga utvecklingen som dominerar. I arbetet med barn inom förskolans verksamhet handlar detta om att låta barnens kommunikationsmetod bli en del av verksamheten, att ta tillvara barnens

kroppsliga kommunikation. Det är i en gemenskap kring samspel och kontext som barnen ges möjlighet till utveckling. Kommunikationen kan i detta ske kroppsligt. Samtidigt bör det verbala språket ses som en komponent gällande kommunikativ utveckling för barn.

Slutligen vill jag lyfta att jag inte tror att TAKK nödvändigtvis är positivt och bidrar till kommunikativ utveckling för alla barn. Som jag lyfte tidigare är vi alla olika individer med olika behov. TAKK är en form av alternativ kommunikation som kan hjälpa till och bidra till kommunikativ utveckling hos barn. För att bidra till kommunikativ utveckling menar jag dock att behovet ska formas utefter varje individ, vilket innebär att det för något barn är tecken som behövs samtidigt som ett annat barn kanske har behov av ett fysiskt hjälpmedel som till exempel en dator.

Min ambition med denna litteraturstudie har varit att öka kunskapen och förståelsen för barns kommunikativa utveckling med TAKK som arbetsmetod. Området som jag valde för min litteraturstudie är ännu relativt outforskat. Utbudet av tidigare gjord forskning är liten. Min förhoppning är att jag med min litteraturstudie lyft och belyst en del som kan bidra till ytterligare kunskap och förståelse för TAKK som metod för kommunikativ utveckling hos barn.

Referenslista

- Bjar, L. & Liberg, C. (2010). Språk i sammanhang. I: L. Bjar, L & C. Liberg. (Red). *Barn utvecklar sitt språk*. (s. 17-28). Lund: Studentlitteratur.
- Dimbleby, R. & Burton, G. (2010). *Kommunikation är mer än ord*. Lund: Studentlitteratur.
- Dysthe, O. (2007). *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Ellneby, Y. (2007). *Barns rätt att utvecklas*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Eriksson Barajas, K., Forsberg, C. & Wengström, Y. (2013). *Systematiska litteraturstudier i utbildningsvetenskap*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Ferm, U. & Thunberg, G. (2008). Alternativ och kompletterande kommunikation (AKK). I: L. Hartelius, U. Nettelbladt & B. Hammarberg. (Red.). *Logopedi*. (s. 461-470). Lund: Studentlitteratur.
- Forsberg, J. & Rosqvist, Å. (2011). *Babytecken*. Svedala: Teckenpärlor.
- Friberg, F. (2012). *Dags för uppsats*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Gustafsson, B., Hermerén, G., & Petterson, B. (2011). God Forskningsred. Vetenskapsrådets rapportserie.
- Heister Trygg, B. & Andersson, I. (2009). *Alternativ och kompletterande kommunikation (AKK) i teori och praktik*. Vällingby: Handikappinstitutet.
- Heister Trygg, B. (2004). *TAKK: tecken som AKK: tecken som alternativ och kompletterande kommunikation*. Umeå: Specialpedagogiska institutet.
- Heister Trygg, B. (2008). *Tidig AKK. Stöd för stora och små*. Malmö: Södra regionens kommunikationscenter.
- Lundgren, P. U., Säljö, R. & Liberg, C. (Red). (2010). *Lärande, skola, bildning. Grundbok för lärare*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Nationalencyklopedin [NE]. (2015). *Kommunikation*. Tillgänglig: <https://www.ne.se/s%C3%B6k/?t=uppslagsverk&q=kommunikation&word=kommunikation>
- Nationalencyklopedin [NE]. (2015). *Samspel*. Tillgänglig: <http://www.ne.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/samspel&word=samspel>
- Nilsson, B. & Waldemarson, A-K. (2007). *Kommunikation: Samspel mellan människor*. Lund: Studentlitteratur.
- SFF:2010:800. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Skolverket (2010). *Läroplan för förskolan Lpfö98*. Reviderad 2010.
- Strömquist, S. (2008). Barns språkutveckling. I: L. Hartelius, U. Nettelbladt & B. Hammarberg. (Red.). *Logopedi*. (s. 69-84). Lund: Studentlitteratur.
- Svensson, A-K. (2009). *Barnet, språket och miljön*. Lund: Studentlitteratur.
- Säljö, R. (2014). *Lärande i praktiken – Ett sociokulturellt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.
- Säljö, R. (2015). *Lärande – En introduktion till perspektiv och metaforer*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.
- Tisell, A. (2009). *Lilla boken om tecken som ett verktyg för kommunikation och språkutveckling*. Lidingö: Hatten.
- Thuresson, H. (2013). *Små barns kommunicerande runt bilder i förskolan*. I: I. Pramling Samuelsson & I. Tallberg Broman. (Red.). *Barndom, lärande och ämnesdidaktik*. (s. 107-117). Lund: Studentlitteratur AB.
- UNICEF Sverige (2006). *Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter*. Stockholm: UNICEF Sverige.
- Östlundh, L. (2012). *Informationssökning*. I: F. Friberg. (Red). *Dags för uppsats*. (s. 57-80). Lund: Studentlitteratur AB

Vetenskapliga artiklar

Alcock, S. (2013). Toddlers' Complex Communication: Playfulness from a Secure Base. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 14(2), 179-190.

Brereton, A. (2008). Sign language use and the appreciation of diversity in hearing classrooms. *Early Years*, 28(3), 311-324.

Liszkowski, U., Brown, P., Callaghan, T., Takada, A. & de Vos, C. (2012). A Prelinguistic Gestural Universal of Human Communication. *Cognitive Science*, 36(4), 698-713.

Mueller, V., Sepulveda, A. & Rodrigez, S. (2014). The effects of baby sign training on child development. *Early Child Development and Care*, 184(8), 1178-1191.

Toth, A. (2009). Bridge of Signs: Can Sign Language Empower Non-Deaf Children to Triumph over Their Communication Disabilities? *American annals of the deaf*, 154(2), 85-95.

Bilaga

Artikel 1

Författare	År	Titel	Syfte	Metod	Resultat
Amy Brereton	2008	Sign language use and the appreciation of diversity in hearing classrooms.	Framhålla hur teckenspråk kan påverka meningsfullt deltagande.	Kvalitativa metoder för datainsamling och analys.	Ökad förståelse för mångfald. Teckenspråk lyckad kommunikationsmetod.

Artikel 2

Författare	År	Titel	Syfte	Metod	Resultat
Vanessa Mueller Amanda Sepulveda Sarai Rodrigez	2014	The effects of baby sign training on child development.	Tillföra kunskaper kring vårdnadshavarens användning av babytecken med hörande barn för totala utvecklingen.	För- och eftertest inom DAYC.	Betydande utveckling inom alla de områden som studerades.

Artikel 3

Författare	År	Titel	Syfte	Metod	Resultat
Anne Toth	2009	Bridge of Signs: Can Sign Language Empower Non-Deaf Children to Triumph over Their Communication Disabilities?	Hur hörande barn i åldern 0-6 år med någon diagnos kunde uppnå kommunikation med hjälp av tecken.	För- och eftertest. Modellen Bridge of Signs.	Variande resultat.

Artikel 4

Författare	År	Titel	Syfte	Metod	Resultat
Sophie Alcock	2013	Toddlers' Complex Communication: Playfulness from a Secure Base.	Öka förståelsen kring pre-verbala barns lekfulla kommunikation.	Deltagande observationer. Stöd av videokamera, dator och kasettinspelare.	Barnen kommunicerade kroppsligt. Pedagogerna kommunicerade verbalt.

Artikel 5

Författare	År	Titel	Syfte	Metod	Resultat
Ulf Liszkowski Penny Brown Tara Callaghan Akira Takada Conny de Vos	2012	A Prelinguistic Gestural Universal of Human Communication.	Studera barns pekande som grundläggande förspråklig kommunikation utifrån kulturellt perspektiv.	Kulturella miljöer dekorerades. Videospelningar gjordes.	Pekande används oavsett kultur.